

Bronnenpublicaties.

- Asschenfeldt, Fr., Urkundenbuch der Stadt Lübeck. Codex Diplomaticus Lubecensis, I-XI. Lübeck 1843-1905.
- Bergh, L. Ph.C. van den, Oorkondenboek van Holland en Zeeland. Zie OHZ.
- Berkelbach van der Sprenkel, J.W., Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340. Utrecht 1937.
- Berns, J.L., Rechtsbronnen der stad Harderwijk. 's-Gravenhage 1886.
- Betouw, J. in de, Handvesten en onuitgegeven charters behorende tot de beschrijving en chronijk van Nijmegen. 2 dln. Nijmegen 1785-1789.
- Bezemer, W. en A.S. de Blécourt, Rechtsbronnen van Zierikzee. 's-Gravenhage 1908.
- Bezemer, W., Oude rechtsbronnen der stad Breda. 's-Gravenhage 1892.
- Bezemer, W., Oude rechten van Steenberghe. 's-Gravenhage 1897.
- Blok, P.J. e.a., Oorkondenboek van Groningen en Drente, dl. 1. Groningen 1896.
- 'Boeck van Rechten der stad Kampen. Dat Gulden Boeck', in: OSDM, dl. 1, Stadregten (Zwolle 1875-1942) 1^e stuk Zwolle 1875.
- Bondam, P., Charterboek der hertogen van Gelre en graven van Zutphen. Utrecht 1783-1793.
- Brill, W.G. (red.), Rijmkroniek van Melis Stoke. Werken van het Historisch Genootschap, nieuwe serie, nr. 40 en 42. Utrecht 1885; herdruk Utrecht 1983.
- Brom, G., Regesten van oorkonden betreffende het Sticht Utrecht (694-1301). 2 dln. Utrecht 1908.
- Bruch, H., Middeleeuwsche rechtsbronnen van Gorinchem. Werken OVR 3^e r. nr. 8. Utrecht 1940. Aanvulling hierop in: VMOVR X (1952) p. 647-656.
- Brugmans, H. en K. Heeringa, Corpus Sigillorum Neerlandicorum. De Nederlandsche zegels tot 1300 afgebeeld en beschreven. 3 dln. 's-Gravenhage 1937-1940.
- Camps, H.P.H., Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. Zie ONB.
- Camps, H.P.H., De stadsrechten van graaf Willem II van Holland: een diplomatische, tekstkritische en historische studie. Middeleeuwse Studies en Bronnen 12. Hilversum 1989.
- Cerutti, F.F.X., Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda. Utrecht/Bussum 1956/1972.
- Crahay, L., Coutumes de la ville de Maestricht (1283-1682). Brussel 1876.
- Christijn, J.B., Brabantts recht, dat is generale costumen vanden lande ende hertoghdomme van Brabant, mitsgaders van het hertoghdom van Limborgh, stede en lande van Mechelen; met verscheyde ordonnantiën, reglementen, statuten, ende manieren van procederen. 2 dln. Antwerpen 1682.
- Colmjon, G., Register van oorkonden die in het Charterboek van Friesland ontbreken, tot het jaar 1400. Leeuwarden 1883.
- Dalen, J.L. van, 'Oorkonden en regesten betreffende de stad Dordrecht en hare naaste omgeving tijdens het grafelijke huis van Holland, 1006-1299', in: BMHG 33 (1912).
- Die Recesse und andere Akten der Hansetage von 1256 - 1430, dl. 1. Leipzig 1870.
- Dillo, M. en G.A.M. van Synghel, Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. Zie ONB.
- Doorninck, P.N. van, Acten betreffende Gelre en Zutphen, I: 1376-1392, II: 1377-1397, III: 1400-1404, IV (met J.S. van Veen): 1107 - 1415. Haarlem 1900-1908.
- Drossaers, S.W.A., Het archief van den Nassauschen Domeinraad. Den Haag 1948-1949.
- Ebell, C.C.D., 'Ordonnantie-locaal of keuren, statuten en ordonnantiën van stad en lande van Zevenbergen', in: VMOVR VI (1913) p. 285-476.
- Enklaar, D. Th., Middeleeuwsche rechtsbronnen van Stad en Lande van Gooiland. Utrecht 1932.
- Ennen, L. en G. Eckertz, Quellen zur Geschichte der Stadt Köln. 5 dln. Keulen 1863-1880.
- Fasel, W.A., De Alkmaarse rechtsbronnen. 2 dln. Alkmaar z.j.
- Fasel, W.A., Het stadsarchief van Alkmaar 1254-1825. 2 dln. Alkmaar z.j.
- Fayen, A., Liber traditionum Sancti Petri Blandiniensis. Cartulaire de la ville de Gand. 2e r., Chartes et Documents. dl. 1, Gent 1906.
- Fehlmann, H.R. en W. Lohr, Siegburger Mirakelbuch. Siegburg 1968.
- Fockema Andreae, S.J., Overzicht van Oud-Nederlandsche rechtsbronnen. Haarlem 1923.
- Frémery, J. de, Supplement op het oorkondenboek van Holland en Zeeland tot het einde van het Hollandsche huis. 's-Gravenhage 1901.
- Friedländer, E., Ostfriesisches Urkundenbuch, 3 delen, Emden/Aurich 1878/1975.
- Froissart, J., Chronyke van Vlaenderen. Zie Pauw.
- Fruin, R., Informacie upden staet, faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Holland ende Vrieslant...gedaen in den jare MDXIV. Leiden 1866.
- Fruin Azn., R., De keuren van Zeeland. 's-Gravenhage 1920.
- Fruin Azn., R. Th., De middeleeuwsche rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht van Utrecht. 3 dln. Werken OVR, 1^e r. nr. 13. 's-Gravenhage 1892-1903.
- Ganse, A., Regesten zur Geschichte von Mittelfriesland 1200-1500. Witten 1987.
- Geer van Oudegein, J.J. de, Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheden der Provincie Utrecht. Utrecht 1860.
- Gelrische Landt- en Stadt-Rechten in't Overquartier van Ruremonde. Venlo 1740⁴.
- Gilliodts-van Severen, L., Coutumes des pays et comté de Flandre. Coutumes des petites villes et seigneuries enclavées. 6 dln. Brussel 1890-1893.
- Gilliodts - van Severen, L., Coutumes des pays et comté de Flandre, Quartier de Bruges. I, Coutume de la ville de Bruges, Gent 1874.

- Gratama, S., 'Eenige rechtsbronnen van Coevorden', in: VMOVR II (1891) p. 369-416.
- Heeringa, K., Rechtsbronnen der stad Schiedam. 's-Gravenhage 1904.
- Hemptinne, Th. de en A. Verhulst (ed.), De oorkonden der graven van Vlaanderen (juli 1128 - 1191), Brussel 1988/2001. Zie OGV II
- Hermans, C.R., Verzameling van charters en geschiedkundige bescheiden betreffende het Land van Ravestein. 2 dln. 's-Hertogenbosch 1850.
- Hoefer, F.A., 'Costumen van Delfland, Rotterdam, Schiedam, Alkmaar, Hoorn, Medemblik, Grootebroek, Purmerend, Purmerland, Beverwijk, Edam, Naarden en Gooiland, 1570', in: VMOVR IV (1903) p. 549-574.
- Huijzinga, J., Rechtsbronnen der stad Haarlem. 's-Gravenhage 1911.
- Jager, H. de, De middeleeuwse keuren der stad Brielle. 's-Gravenhage 1901.
- Janssen de Limpens, K.J.Th., Geldersche Wijssenschappen van het hoofdgerecht te Roermond: 't Nye Boeck (1459-1487). Utrecht 1953.
- Janssen de Limpens, K.J.Th., Rechtsbronnen van het Gelders Overkwartier van Roermond. Werken OVR, 3e r. nr. 20. Utrecht 1965.
- Joester, I., Urkundenbuch der Abtei Steinfeld. Köln/Bonn 1976.
- Juten, G.C.A., Keuren en handvesten der stad Hulst. 's-Gravenhage 1908.
- Juten, G.C.A., 'Lijst van charters berustend in het stedelijk archief van Hulst [1270-1596]', Archief Zeeuws Genootschap (1909) p. 1-64.
- Ketner, F., 'De oudste stedelijke oorkonden van Nijmegen, 1233-1291', in: Miscellanea Mediaevalia in memoriam J.F. Niermeyer. Groningen 1967, p. 267-282.
- Ketner, F., Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301. 's-Gravenhage 1949.
- Koch, A.C.F., Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299. Zie OHZ.
- Korteweg, K.N., Rechtsbronnen van Woudrichem en het Land van Altena. 2 dln. Utrecht 1948.
- Krom, C.C.N. en A. Sassen, Oorkonden betreffende Helmond. 's-Hertogenbosch 1884.
- Kruisheer, J.G., Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299. Zie OHZ.
- Kruisheer, J.G., De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299. (OKGH). 2 dln. 's-Gravenhage-Haarlem 1971.
- Kuile, G.J. ter, Oorkondenboek van Overijssel. Regesten 797-1350. 6 dln. Zwolle 1963.
- Kunze, K., Hansisches Urkundenbuch, Bd. 4 (1361-1392). Halle a. S. 1896.
- Lacomblet, Th.J., Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins. 4 dln. Düsseldorf 1840/1858.
- Leeuwen, S. van, Handvesten ende privilegien van den lande van Rijnland, met den gevolge van dien. Begrijpende niet alleen de handvesten ende privilegien van het heemraadschap ende waterschap van Rijnland, maar ook allerhande privilegien, vonnissen, brieven, appointementen, accorden &c. soo de bysondere steden en dorpen onder Rijnland, als het landschap ende steden van Holland in 't gemeen aangaande (...). Leiden-Rotterdam 1667.
- Leupen, P. en B. Thissen, Bronnenboek van Nijmegen (eerste eeuw na Chr.-1247), Nijmeegse Studiën dl. 10, Nijmegen 1981.
- Limburg Brouwer, P.A.S. van, Boergoensche charters 1428 - 1482, Amsterdam - 's-Gravenhage 1869.
- Lokeren, A. van, Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Pierre au Mont-Blandin à Gand depuis sa fondation jusqu'à sa suppression. 2 dln. Gent 1868/71.
- Loon, W. van, Groot Gelders Placaet- Boeck, Inhoudende de Placaeten ende Ordonnantien, Soo by wylen Keyser Kaerle en Coninck Philips als Hertogen van Gelre ende Graven van Zutphen...sedert den Jaere 1543 tot den Jaere 1700 uytgegeven. Als mede de Principaelste Resolutien raekende saecken van Politie en Justitie...en voorts sodanigen Appendix van oude Landt en Dyck-brieven, Overkomsten, Verbonden en generale Landt-rechten enz. 2 dln met appendix. Nijmegen 1701-1703.
- Matthaeus, A., De nobilitate, de principibus, de ducibus, de comitibus, de baronibus, de militibus, equitibus, de advocatis ecclesiae, de comitatu Hollandiae et dioecesi Ultraiectina libri quatuor. Amsterdam 1686.
- Meij, P.J., Gelderse charters uit München teruggekeerd. 's-Gravenhage 1953.
- Mieris, F. van, Groot Charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland (...). 4 dln. Leiden 1753-1756.
- Miraeus, A., en F. Foppens, Opera diplomatica et historica. 4 dln. Leuven-Brussel 1723-1748.
- Monumenta Germaniae Historica, 1826 e.v.
- Müller, P.L., Regesta Hannonensia. Lijst van oorkonden betreffende Holland en Zeeland uit het tijdvak der regering van het Henegouwse huis, 1299-1345, die in het charterboek van Van Mieris ontbreken, uitgegeven vanwege de Koninklijke Academie van Wetenschappen. 's-Gravenhage 1881.
- Müller Fz., S., De middeleeuwse rechtsbronnen der stad Utrecht. 3 dln. met glossarium. 's-Gravenhage 1883-1885.
- Müller Fz., S. en A.C. Bouman, Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301. Zie OSU.
- Müller Fz., S., Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht (722-1528). 3 dln. Utrecht 1917-1919.
- Müller Fz., S., Bijdragen voor een oorkondenboek van het Sticht Utrecht. Regesten van het archief der stad Utrecht. Utrecht 1896.
- Nijhoff, I.A., Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland door onuitgegeven bronnen. 6 dln. Arnhem 1851-1875.
- OGV I De oorkonden der Graven van Vlaanderen (1191-aanvang 1206), 3 dln., door W. Prevenier, Brussel 1964 - 1971.
- OGV II De oorkonden der Graven van Vlaanderen (Juli 1128-September 1191) Band I : Regering van Diederik van de Elzas (Juli 1128-17 Januari 1168), door Th. de Hemptinne en A. Verhulst, Brussel 1988.
- Band II: Regering van Filips van de Elzas (Eerste deel: 1168-1177), door Th. de Hemptinne en A. Verhulst, m.m.v. L. de Mey, Brussel 2001.
- OHZ. Oorkondenboek van Holland en Zeeland, uitg. vanwege de Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Eerste

- afdeling, tot het einde van het Hollandsche Huis, bew. door L. Ph.C. van den Bergh, 2 dln., Amsterdam en 's-Gravenhage 1866 (1868) - 1873. - Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot het einde van het Hollandsche Huis. Supplement bew. door J. de Fremery, 's-Gravenhage 1901. - Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, uitg. door A.C.F. Koch [en] J.G. Kruisheer, 4 dln., 's-Gravenhage-Assen/Maastricht-Assen 1970-1997; deel V is in voorbereiding en zal in 2005 verschijnen.
- Ommeren, H.R. van, 'Bronnen voor de geschiedenis van Maastricht (359-1204)', in: PSHAL 127 (1991) p. 5-48.
  - ONB. Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, I, De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert), 2 dln., bew. door H.P.H. Camps, 's-Gravenhage 1979; II, De heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom, bew. door M. Dillo en G.A.M. van Synghel m.m.v. E.T. van der Vlist, Den Haag 2000 (Rijks Geschiedkundige Publicatiën uitgegeven door het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis).
  - Opperman, O., Fontes Egmundenses. Utrecht 1933 (Werken uitg. door het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht, 3^e serie 61).
  - OSU. Oorkondenboek van het Sticht Utrecht. uitg. door S. Muller Fz., A.C. Bouman, K. Heeringa [en] F. Ketner, 5 dln. (7 bdn.), 's-Gravenhage (1920) 1925-1959.
  - Oudenhoven, J. van, Beschrijvinge der stad ende meyerie van 's Hertogen Bossche. Amsterdam 1649.
  - Oudenhoven, J. van, Silva-ducis aucta et renata of een nieuwe ende gantsch vermeerderde beschrijvinge van de stad van 's-Hertogenbosche. 's-Hertogenbosch 1670.
  - Overijsselsche stad-, dijk-, en markeregtten. [OSDM]. 17 dln. Zwolle 1875-1942.
  - Paaynaar, P. de en Th. Corbelyn, Coustumen, statuten, privilegiën ende ordonnantiën der stad Vlissingen. Vlissingen-Middelburg 1765.
  - Pauw, N. de (ed.), Jehan Froissart's Chronyke van Vlaenderen getranslateert uutten Franssoyse in Duytscher tale bij Gerit Potter van der Loo in de XVe eeuw. 4 dln., Gent 1898-1909.
  - Pijnacker Hordijk, C. (uitg. d.), Rechtsbronnen der stad Zutphen van het begin der 14de eeuw tot de tweede helft der 16de eeuw. Werken OVR, 1^e r. dl. 2. 's-Gravenhage 1881.
  - Prevenier, W. (ed.), De oorkonden der graven van Vlaenderen, 1191-aanvang 1206, Brussel 1964-1971. Zie OGV I
  - Richthofen, K. von, Friesische rechtsquellen. Berlijn 1840.
  - Richthofen, K. von, Untersuchungen über Friesische Rechtsgeschichte. 3 dln. Berlijn 1880-1886.
  - Rollin Couquerque, L.M. en A. Meerkamp van Emden, Rechtsbronnen der stad Gouda. Werken OVR, 2^e r. nr. 18. 's-Gravenhage 1917.
  - Rompaey, J. van, 'Rechtsbronnen van de stad Bergen op Zoom', in: VMOVR XIII (1968) p. 195-318.
  - Sassen, J.N.G., Inventaris der archieven van de stad 's-Hertogenbosch. 's-Hertogenbosch 1865.
  - Schwartzenberg en Hohenlandsberg, G.F. thoe, en J.F.M. Herbell, Groot placaat en charterboek van Vriesland. 6 dln. Leeuwarden, 1768-[1795].
  - Serrure, C.P., Cartulaire de Saint-Bavon à Gand (655-1255). Gent 1836/40.
  - Sipma, P. en O. Vries, Oudfriesche oorkonden. 4 delen. 's-Gravenhage 1927-1977.
  - Sloet, L.A.J.W., Bijdragen tot de kennis van Gelderland. Arnhem 1855.
  - Sloet, L.A.J.W., Oorkondenboek der graafschappen van Gelre en Zutphen. 's-Gravenhage 1872-1876.
  - Teulet, A., Layettes du Trésor des Chartes. Parijs 1863-1866.
  - Unger, W., W. Bezemer en E.A. Engelbrecht (uitg.d.), Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam. 5 dln. Rotterdam 1892-1973.
  - Unger, W., 'Keuren en ordonnantiën van Westkapelle', in: VMOVR VII (1921) p. 244-308.
  - Unger, W., 'Rechtsbronnen van Domburg', in: VMOVR VIII (1928) p. 94-123.
  - Unger, W., 'Rechtsbronnen van Brouwershaven', in: VMOVR IX (1935) p. 13-112.
  - Unger, W., 'De keuren van St. Maartensdijk', in: VMOVR X (1946) p. 117-137.
  - Unger, W., 'Rechtsbronnen van Tolen', in: VMOVR XI (1956) p. 281-364
  - Unger, W., Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd. 3 dln. 's-Gravenhage 1923-1931.
  - Veen, J.S. van, Rechtsbronnen van Tiel. Werken OVR, 2^e r. nr. 3. 's-Gravenhage 1901.
  - Velden, G.M. van der en O. Praem, Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters. Archief van de graven van Holland inv. nr. 2118, voorheen Leen- en Registerkamer nr. 418. Nieuwkuijk 1985.
  - Vorsterman van Oyen, G.A., Rechtsbronnen der stad Aardenburg. 's-Gravenhage 1892.
  - Waitz, G. (red.), Urkunden zur Deutschen Verfassungsgeschichte im 11. und 12. Jahrhundert. Kiel 1871.
  - Warnkönig, L.A., Flandrische Staats und Rechtsgeschichte bis zum Jahr 1305. dln. Tübingen 1843; heruitgave Wiesbaden 1967.

Literatuur algemeen

- Alberts, W.J., De middeleeuwse stad. Bussum 1965.
- Alberts, W.J., De geboorte en groei van de Nederlandse gemeente. Alphen a/d Rijn 1966.
- Alberts, W.J., De Staten van Gelre en Zutphen tot 1459. Groningen 1950.
- Alberts, W.J., Van heerlijkheid tot landsheerlijkheid. Zutphen 1978.
- Alberts, W.J., De Nederlandse Hanzesteden. Haarlem 1980.
- Alpertus van Metz, De gebeurtenissen van deze tijd & Een fragment over bisschop Diederik I van Metz. De diversitate temporum et fragmentum Deoderico primo episcopo Mettensi. Hans van Rij m.m.v. A.S. Abulafia (ed. en vertaler). Hilversum 1980.
- Asseldonk, M.M.P. van, 'Census domini ducis. De cijzen van de hertog van Brabant in de Meierij van 's-Hertogenbosch 1340-1351', in: Noordbrabants Historisch Jaarboek 16 (1999) p. 33-95.
- Asseldonk, M.M.P. van, De Meierij van 's-Hertogenbosch. De evolutie van plaatselijk bestuur, bestuurlijke indeling en dorpsgrenzen ca. 1200-1832. Oosterhout 2002 (diss. Tilburg).
- Avonds, P., 'De Brabantse steden in XIVe een XVe eeuw. Een kritisch bibliografisch overzicht (1965-1970)', in: Bijdragen tot de Geschiedenis van Brabant 54 (1971) p. 240-259.
- Avonds, P., 'Bewoning en samenleving in het middeleeuwse Noord-Brabant. Recente ontwikkelingen in de historiografie', in: Middeleeuwen in beweging. Bewoning en samenleving in het middeleeuwse Noord-Brabant. 's-Hertogenbosch 1991, p. 12-28.
- Avonds, P., 'Brabant en Limburg 1100-1403', in: NAGN dl. 2. Haarlem 1982, p. 452-482.
- Avonds, P., 'De Brabants-Hollandse grens tijdens de late Middeleeuwen. Bijdrage tot een controversie', in: Holland 14 (1982) p. 128-132.
- Bannenbergh, G.P.J., 'De schependomszegels van Hilvarenbeek', in: Varia Historica Brabantica 1 (1962) p. 63-84.
- Beijers, H., 'Het gemeentewapen van Almelo van 1394 tot heden', in: Jaarboek Twente 2001 (Enschede 2000) p. 23-28.
- Bergh, L.P.V. van den, Beschrijving der vroegere Nederlandsche gemeentezegels in het Rijks-Archief en ook elders bewaard. 's-Gravenhage 1878.
- Berkel, G. van en C.L. Samplonius, Nederlandse plaatsnamen, De herkomst en betekenis van onze plaatsnamen. Utrecht 1995.
- Berkvens, A.M.J.A., Het Gelderse land- en stadsrecht van het Overkwartier van Roermond 1620. Werken OVR, XXV. Arnhem 1996.
- Berkvens, A.M.J.A., A.Fl.Gehlen en G.H.A. Venner (red.), 'Flittich erforscht und gecolligeert...': opstellen over Limburgse rechtsgeschiedenis. Maastricht 1995.
- Blauw, K., 'Historisch overzicht van de gemeentelijke herindeling van Noord-Holland', in: Rapport der Provinciale commissie ter bestudering van de gemeentelijke indeling van Noordholland, dl. 1. Den Haag 1949.
- Blécourt, A.S. de, De organisatie der gemeenten gedurende de jaren 1795-1851. Haarlem 1903.
- Blok, L., Stemmen en kiezen. Het kiesstelsel in Nederland in de periode 1814-1850. Groningen 1987.
- Blok, P.J., Geschiedenis van het Nederlandsche volk. 8 dln. 1892-1908.
- Blom, P., 'Sigillum scabinorum. Het zegelstempel van de schepenen van Westkapelle', in: De Wete (2003) p. 7-9.
- Boendale, Jan van, De Brabantsche yeesten of Rymkronyk van Brabant, door Jan de Klerk, van Antwerpen. 3 dln. J.F. Willems (ed.). Brussel 1839-1869.
- Boer, D.E.H. de en E.H.P. Cordfunke, Graven van Holland. Portretten in woord en beeld (880-1580). Zutphen 1995.
- Boer, A.W. den, 'De zegels en het wapen van Oudewater', in: E.C.M. Leemans-Prins (red), Zegels en wapens van steden in Zuid Holland. 's-Gravenhage 1966, p. 181-192.
- Boer, J.A.M. den, 'De Drentse steden (Assen, Coevorden en Meppel, ontstaan en ontwikkeling; hun betekenis voor het gewest)', in: Drenthe 28 (1957) p. 2-6.
- Bos-Rops, J.A.M.Y., Graven op zoek naar geld: de inkomsten van de graven van Holland en Zeeland, 1389-1433. Hilversum 1993.
- Brandt, C.D.J., Bijdrage tot de kritiek van Hollandsche stadsrechten der 13^e eeuw, Utrecht 1921 (diss.).
- Brekel, C.H.J. van den, W.A. van Ham, J.T.M. Melssen, L.P.L. Pirenne en G.J.A. Schampers: Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in de regio Brabant Noordoost. Rapport van de Noordbrabantse commissie voor wapen en vlaggenkunde, z.pl. 1992.
- Brekel, C.H.J. van den, W.A. van Ham, J.T.M. Melssen, L.P.L. Pirenne en G.J.A. Schampers: Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in het samenwerkingsgebied 's Hertogenbosch. Rapport van de Noordbrabantse commissie voor wapen en vlaggenkunde, z.pl., 1993.
- Brekel, C.H.J. van den, W.A. van Ham, J.T.M. Melssen, L.P.L. Pirenne en G.J.A. Schampers: Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in het samenwerkingsgebied Midden-Brabant. Rapport van de Noordbrabantse commissie voor wapen en vlaggenkunde, z.pl. 1993.
- Brokken, H.M., Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten. Zutphen 1982 (diss.).
- Brugmans, H. en C.H. Peters, Oud-Nederlandsche steden in haar ontstaan, groei en ontwikkeling. 3 dln. Leiden 1910-1911.
- Bruin, J. de, Ach lieve tijd West-Friesland. Twintig eeuwen Westfriezen, hun bestuur en rechtspraak. Zwolle 1999.
- Busch, A.J., 'De zegels en het wapen van Dordrecht', in: E.C.M. Leemans-Prins, Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1966, p. 65-90.
- Byl, R., Les juridictions scabinales dans le duché de Brabant (des origines à la fin du XVe siècle). Brussel 1965.

- Camps, H.P.H., De stadsrechten van graaf Willem II van Holland en hun verhouding tot het recht van 's-Hertogenbosch. Utrecht 1948 (diss. Amsterdam).
- Camps, H.P.H., De stadsrechten van graaf Willem II van Holland. Een diplomatische, tekstkritische en historische studie, Hilversum 1989 (Middeleeuwse Studies en Bronnen 12).
- Cohen, I.B., 'Iets over het Groninger land- en stadsrecht van vroeger tijd', overdruk uit Groninger volksalmanak 1952.
- Coopmans, J.P.A., 'Over heerlijkheden en heerlijke steden', in: Th. E.A.Bosman (red.), De heerlijke stad. Assen/Maastricht 1988, p. 1-16.
- Coopmans, J.P.A., 'De betekenis van de gemeenten voor de dorpswetgeving in de Meierij van 's-Hertogenbosch (1250-1650)', in: C. Streefkerk en S. Faber (red.) Ter recognitie. Hilversum 1987, p. 139-154.
- Coopmans, J.P.A., 'De Meierij van 's-Hertogenbosch, een district in het hertogdom Brabant', in: Opstellen over recht en rechtsgeschiedenis aangeboden aan prof. mr. B.H.D. Hermesdorf. Deventer 1965, p. 73-97.
- Cordfunke, E.H.P. e.a. (red.), De Hollandse stad in de 13^e eeuw. Zutphen 1988.
- Cox, J.C.M. e.a., En bracht de schare tot kalmte. Bespiegelingen over de gemeentesecretaris door de eeuwen heen. Den Haag 1997.
- Dek, A.W.E., Genealogie der graven van Holland. Zaltbommel 1969.
- Dekker, A., 'Stadsrecht voor het platteland. Stadsrechtverleningen aan Westfriese dorpen 1402-1415', in: D.P. Blok e.a. (red.), Datum et actum. Opstellen aangeboden aan Jaap Kruisheer ter gelegenheid van zijn 65^e verjaardag Amsterdam 1998 (Publicaties van het Meertens Instituut 29) p. 111-118.
- Dekker, C., Ph. van Maarschalkerveerd en J.M. van Winter (red.), Geschiedenis van de provincie Utrecht tot 1528, I, Utrecht 1997.
- Dekker, C., 'De vorming van aartsdiakonaten in het diocees Utrecht in de tweede helft van de 11^e en het eerste kwart van de 12^e eeuw', in: Geografisch tijdschrift, Nw. Reeks XI. nr. 5 (1977) p. 339-360.
- Dicks, M., Die Abtei Camp am Niederrhein. Kempen 1913.
- Doorn, Z. van en N. Plomp, 'De zegels en het wapen van Woerden', in: E.C.M. Leemans-Prins, Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1966, p. 261-270.
- Engelsman, A., 'Het ontstaan der gemeente-organisatie in de Groninger Veenkoloniën', in: TVR 8 (1928) p. 359-411; TVR 9 (1929) p. 88-139; TVR 10 (1930) p. 58-116.
- Es, W.A. van. De Romeinen in Nederland. Haarlem 1981.
- Ettro, F.J. van, 'Het wapen van Tilburg en zijn historie', in: De Lindeboom, V (Tilburg 1981) p. 11-47.
- Eversen, J.M.H. en J.L. Meulleners, 'De Limburgsche gemeentewapens vergeleken met de oude plaatselijke zegels enz.', in: PSHAL 35 (1899) p. 5-596.
- Ewe, H., Schiffe auf Siegeln. Rostock 1972.
- Flink, K. en B. Thissen, 'De Gelderse steden in de Middeleeuwen-data en feiten, aspecten en suggesties', in: Stinner, J. en K-H. Tekath, Het hertogdom Gelre Geschiedenis, kunst en cultuur tussen Maas, Rijn en IJssel. Utrecht 2003.
- Fockema Andreae, S.J., Bijdragen tot de Nederlandsche rechtsgeschiedenis. 5 dln. Haarlem 1888-1914.
- Fockema Andreae, S.J., 'Het wezen en de betekenis der verleening van stadsrechten in Nederland', in: Handelingen v.d. Mij. van Ned. Letterkunde (Leiden 1891) p. 21-49.
- Fockema Andreae, S.J., De Nederlandse staat onder de Republiek. (Verhandelingen der KNAW, afd. Letterkunde Nieuwe reeks - dl. LXVIII nr. 3) Amsterdam 1969.
- Formsma, W.J., De vorming der Groninger gemeente., Groningen 1951.
- Formsma, W.J., Stadregt van Oldenzaal. Deventer 1942.
- Formsma, W.J., 'De middeleeuwse vrijheid', in: Historie van Groningen, Stad en Land. Groningen 1976, p. 77-106.
- Frankewitz, St. en G. Venner, De zegels der steden en dorpen in het Overkwartier van Gelder 1250 - 1798. Venlo 1987.
- Franquinet, G.D., 'Les appels a la cour d'Aix-la-Chapelle', in: PSHAL 9 (1872) p. 301.
- Fruin, R., Een Hollandse stad in de Middeleeuwen. in: R. Fruin, Verspreide geschriften; met aantekeningen, toevoegsels en verbeteringen (...), dl. 1. Uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Müller Fzn. 's-Gravenhage 1900.
- Geer van Jutphaas, B.J.L. de, 'Bijdragen tot de bibliographie onzer stad- en landrechten van 1550-1795', in: Bibliografische adversaria 2, 1874-1875, 1876-1879.
- Geer van Jutphaas, B.J.L. de, 'Oorsprong der steden' in: Nieuwe bijdragen voor Rechtsgeleerdheid en Wetgeving 10 (1884).
- Geer van Jutphaas, B.J.L. de, 'De opkomst der steden in Nederland tot het einde der XIIIe eeuw' in: Nieuwe bijdragen voor Rechtsgeleerdheid en Wetgeving 10 (1885).
- Geerts, G.J., 'Het Goorse gemeente-wapen', in: Goor de eeuwen door. Goor 1981. Gelder, H.E. van, 'Het bestuur van den Haag in de Middeleeuwen', in: Die Haghe (1919-1920), p. 11 e.v.
- Geselschap, J.E.J., 'De zegels en het wapen van Gouda', in: E.C.M. Leemans-Prins, Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1966, p. 105-112.
- Gimberg, J., 'Het oudste zegel van Zutphen', in: Bijdr. en Meded. Gelre nr. 4 (1901) p. 73-79.
- Goede, A. de, Westfriese rechtsgeschiedenis, dl. 1: Swannotsrecht; dl. 2: Waterland. Utrecht 1940-1948.
- Gottschalk, M.K.E., Historische geografie van westelijk Zeeuws-Vlaanderen, tot de Sint-Elisabethsvloed van 1404. Assen 1955 (diss. Utrecht).
- Gottschalk, M.K.E., De Vier Ambachten en het Land van Saaftinge in de middeleeuwen. Assen 1984.
- Gramaye, I.B., Taxandria (etc.). Brussel 1610.

- Groningen, C. L. van, De Krimpenerwaard. De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Zeist 1996.
- Ham, W.A. van, De symbolen van gemeenten in Nassau-Brabant. dl. 2. z.pl. 1983 (Archivariaat 'Nassau-Brabant').
- Ham, W.A. van, 'De symbolen van Willemstad', in: Jaarboek De Oranjeboom 29 (1976).
- Ham, W.A. van, Wapens en vlaggen van Noord-Brabant. Zutphen 1986.
- Ham, W.A. van, De symbolen van Bergen op Zoom. Bergen op Zoom s.a.
- Ham, W.A. van, en P. Toebak, 'Het gemeentewapen van Breda aangepast', in: Nederlandsche Leeuw 111 (1994) p. 130-141.
- Ham, W. A. van, 'De symbolen van Geertruidenberg', in: Jaarboek De Oranjeboom 22 (1969) p. 58-78.
- Ham, W.A. van, 'De symbolen van Stad en Land van Breda' in: Jaarboek De Oranjeboom, dl. XXI (1968) p. 101-124.
- Hazewinkel, H.C., 'De zegels en het wapen van Rotterdam', in: E.C.M. Leemans-Prins, Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1966, p. 193-211.
- Heel, C. van, 'Burgerboeken. Overzicht van de burgerboeken van de Overijsselse steden', in: Overijssels Contactbericht XVII (1981) p. 334-337.
- Heel, C. van, 'De Hollandse graaf en de Walcherse steden', in: Zeeuws Tijdschrift 22 (1972) p. 134-136.
- Heel, C. van en A.J. de Raat-Giljam (red.), Oude archieven in Overijssel, inventaris van de oude archieven van de gemeenten IJsselham, Hardenberg, Wijhe, IJsselmuiden en Stad-Delden. Assen 1980.
- Henderikx, P.A., 'Havenplaatsen in Zeeland in de 13^e eeuw', in: P.A. Henderikx, Land, water en bewoning. Waterstaats- en nederzettingsgeschiedenis in de Zeeuwse en Hollandse delta in de Middeleeuwen. Keuze uit de verspreide opstellen bezorgd door Bas van Bavel, Gerrit van Herwijnen en Kees Verkerk. Hilversum 2001, p. 68-80.
- Henderikx, P.A., Land, water en bewoning. Waterstaats- en nederzettingsgeschiedenis in de Zeeuwse en Hollandse delta in de Middeleeuwen. Keuze uit de verspreide opstellen bezorgd door Bas van Bavel, Gerrit van Herwijnen en Kees Verkerk, Hilversum 2001. (Amsterdamse historische reeks. Grote serie; dl. 26). Uitgave ter gelegenheid van het emeritaat van P.A. Henderikx, aan de Universiteit van Amsterdam.
- Hendrikse, H., Zegelstempels en zegelringen. Zaltbommel 2003.
- Hermesdorf, B.H.D., 'Te hoofde gaan', VMOVR 11/1 (1954) p. 17-50. (ook in: Recht en taal te hoofde, Zwolle 1955).
- Herwijnen, G. van, Bibliografie van de stedengeschiedenis van Nederland. Leiden 1978.
- Jansen, H.P.H. en A. Janse, Kroniek van het Klooster Bloemhof te Wittewierum. Hilversum 1991.
- Janssen, G.B.F., 'Het wapen en zegel van Zevenaar', in: BMGelre 14 (1911) p. 249-257.
- Janssen, H.Q. en J.H. van Dale, Bijdragen tot de oudheidkunde en geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch Vlaanderen. 6 dln. Middelburg 1856-1863.
- Jongasma, Tj., 'Stadszegels en -wapen van Dokkum', in: M. Schroor, Geschiedenis van Dokkum hart van noordelijk Oostergo. Leeuwarden 2004.
- Kieft, C. van de, 'De ontwikkeling van de stedelijke autonomie in de noordelijke Nederlanden gedurende de Middeleeuwen', in: Nederlands Archievenblad 72 (1968) p. 229-241.
- Kieft, C. van de, 'Das Reich und die Städte im Niederländischen Raum zur Zeit des Investiturstreits', in: B. Diestelkamp, Beiträge zum hochmittelalterlichen Städtewesen, Städteforschung, Reihe A: Darstellungen. Band 11 (Keulen/Wenen 1982) p. 149-169.
- Kittel, E., Siegel. (Bibliothek für Kunst- und Antiquitätenfreunde 11) Braunschweig 1970.
- Klok, J., 'De zegels en het wapen van Brielle', in: E.C.M. Leemans-Prins, Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1966, p. 25-44.
- Kocken, M.J.A.V., Van stads- en plattelandsbestuur naar gemeentebestuur. 's-Gravenhage 1973.
- Kohl, W., Westfälische Geschichte. Düsseldorf 1983.
- Koldewey, A., 'De zegelstempels van de stad 's-Hertogenbosch', in: Spiegel Historiae 20 (1985) p. 223-227.
- Kooij, P., Stads geschiedenis. Cahiers voor lokale en regionale geschiedenis nr. 4. Zutphen 1989.
- Kruisheer, J.G., 'Stadsrechtbeoorkonding en stedelijke ontwikkeling', in: E.H.P. Cordfunke e.a., De Hollandse stad in de 13^e eeuw. Zutphen 1988.
- Kruisheer, J.G., 'Het ontstaan van de oudste Zeeuwse stadsrechtsoorkonden', in: C.M. Cappon e.a. (red.), Ad Fontes. Opstellen aangeboden aan prof. dr. C. van de Kieft ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar in de middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam (Amsterdam 1984) p. 275-304.
- Kruisheer, J.G., Het ontstaan van de 13^e eeuwse Zeeuwse landkeuren. Hilversum 1998.
- Kuyer, P. Th.J., 'De zegels, het wapen en de vlag van Schiedam', in: E.C.M. Leemans-Prins, Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1966, p. 213-240.
- Lange, P.A. de, Noordhollandsche gemeentezegels, 1, Medemblik. Heiloo, 1934.
- Lange, P.A. de, Noordhollandsche gemeentezegels, 2, Enkhuizen. Heiloo, 1934.
- Lantsheer, M.F. en F. Nagtglas, Zelandia illustrata. Verzameling van kaarten, portretten, platen enz. betreffende de oudheid en geschiedenis van Zeeland, toebehoorende aan het Zeeuws Genootschap der Wetenschappen. 2 dln. Middelburg 1879-1880.
- Leemans-Prins, E.C.M. (red.), Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland. (Zuid-Hollandse Studiën 12) 's-Gravenhage 1966.
- Leenders, K.A.H.W., Van Turnhoutervoorde tot Strienemonde. Ontginnings- en nederzettingsgeschiedenis van het noordwesten van het Maas-Schelde-Demergebied (400-1350). Zutphen 1996.
- Leeuwen, H.W. van, 'De zegels en het wapen van Delft', in: E.C.M. Leemans-Prins, Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1966, p. 45-63.

- J. van Lennep, *Vertellingen en Tafereelen, van vroeger en later tijd*, Amsterdam 1856.
- Leupen, P.H.D., 'Heer en stad, stad en Heer in de dertiende eeuw', in: Cordfunke, *De Hollandse stad in de 13^e eeuw*. Zutphen 1988, p. 9-17.
- Loon, J. van, *De ontstaansgeschiedenis van het begrip 'stad'. Een bijdrage van de diachrone semantiek tot de sociaal-economische geschiedenis van Noord-West-Europa, inzonderheid van de Nederlanden*. Gent 2000.
- Lugard, G.J. jr., 'De zegels en het wapen van Schoonhoven', in: E.C.M. Leemans-Prins, *Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage* 1966, p. 241-248.
- Maarschalkerveerd, Ph. van, 'De steden' in: C. Dekker, Ph. van Maarschalkerveerd en J.M. van Winter (red.), *Geschiedenis van de provincie Utrecht tot 1528*, dl. 1 Utrecht 1997, p. 259-290.
- Maes, L. Th., 'De doodstraffen in het Oud-Nederlandse stadsrecht', in: *Rechtskundig Weekblad* 10 (1946-1947) p. 833-840.
- Martens van Sevenhoven, A.H., 'Schets van de geschiedenis der burgerlijke gemeenten in Gelderland voor de invoering der Gemeentewet van 1851', in: *BMGelre* 24 (1921) p. 1-50.
- Meijers, E.M., *Het Ligurische Erfrecht in de Nederlanden*, dl. 1: Het West-Brabantsche Erfrecht; dl. 2: Het West-Vlaamsche Erfrecht. Haarlem 1929-1932.
- Melssen, J.Th.M., 'Over wapens en zegels: Bergeijk', in: *Kroniek van de Kempen* 7 (1987) p. 82-83.
- Melssen, J.Th.M., 'Het wapen van Eersel, een historische verkenning', in: A. Dams, F.J.P. Huijbregts en J. Spoorenberg (red.), *Eersel Duizel Steensel. Drie zaligheden. Een bijdrage tot haar geschiedenis*. Hapert 1989, p. 49-74.
- Melssen, J.Th.M., *Rapport betreffende herziening van de wapens van gemeenten en de instelling van wapens voor de dorpen in de Regio Eindhoven*. Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde, z.pl.1996.
- Melssen, J.Th.M., 'Het gemeentewapen van Eersel', in: *Kroniek van de Kempen* 8 (1988) p. 73-74.
- Melssen, J.Th.M., 'Over wapens en zegels: Oirschot en Best', in: *Kroniek van de Kempen* 6 (1986) p. 103-105.
- Melssen, J.Th.M., 'Het wapen van de gemeente Oss', in: *De Nederlandsche Leeuw* 113 (1996) p.105-106.
- Mensonides, H.M., 'De zegels en het wapen van 's-Gravenhage', in: E.C.M. Leemans-Prins, *Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage* 1966, p. 113-143.
- Monté Ver Loren, J. Ph. de, *Hoofdlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*. (bew. d. J.E. Spruit), Utrecht 1982.
- Moors, P., 'Frenetieke activiteit? De religieus-ideologische politiek van graaf Reinoud I van Gelre, 1288-1318', in: *BMGelre* 91 (2000) p. 37-77.
- Muller, S. Fzn., *Beschrijving der Utrechtsche stadszegels*. Utrecht 1916.
- Nanninga Uitterdijk, J., J. I. van Doorninck en L. van Hasselt, *BGO*. 14 dln. Zwolle 1874-1907.
- Nève, P.L., *Het Rijksskamergerecht en de Nederlanden. Competentie, territoire, archieven*. (Maaslandse monografieën nr.14) Assen 1972.
- Oggel, D.J., 'Het wapen der gemeente Axel', in: *Nederlandsche Leeuw* 88 (1971) p. 428-429.
- Opperman, O., *Opmerkingen over Hollandsche stadsrechten der XIIIe eeuw*. Utrecht 1923.
- Pelser, E., *De steden in Overijssel in de Middeleeuwen tot 1400*. Scriptie Amsterdam 1966 [aanwezig in bibliotheek provincie Overijssel].
- Plomp, N., 'Zegel en wapen van de stad Montfoort', in: *Heemtijdingen* 15 (1979) nr. 2, p. 54-59.
- Pols, M.S., *Westfriesche stadrechten I en II, 's-Gravenhage* 1885/1888.
- Postma, C., 'Het wapen en de zegels van Vlaardingen', in: E.C.M. Leemans-Prins, *Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland, 's-Gravenhage* 1966, p. 249-260.
- Pot, C.W. van der, 'Gemeentelijke bestuursorganisatie 1815-1819; 1822-1825', in: *TVR* 12 (1933) p. 241-309, en *TVR* 13 (1934) p.261-305.
- Prop, G., *De historie van het oude Gelre onder eigen vorsten*. Zutphen 1963.
- Racer, J.W., *Overijsselsche gedenkstukken, vervattende de opkomst en samenstelling van de provincie Overijssel*. 7 dln. Leiden/Kampen 1781-1793.
- Ramaer, J.C., *Geschiedkundige Atlas van Nederland, de Fransche Tijd (1795-1815)*. 's-Gravenhage 1926.
- Ramaer, J.C., *Geschiedkundige Atlas van Nederland, het Koninkrijk der Nederlanden (1815-1931)*, 's-Gravenhage 1931.
- Rij, H. van (ed.), *Een verhaal over Groningen, Drente, Coevorden en andere zaken onder verschillende Utrechtse bisschoppen*. Hilversum 1989, caput 3.
- Roozen, N., *Susteren en zijn oude zegels*. Harreveld 1959.
- Rutte, R., *Stedenpolitiek en stadsplanning in de Lage Landen (12^e - 13^e eeuw)*. Zutphen 2002.
- Rutte, R., 'Stadswording in de Amstel- en Vechtdelta van de twaalfde tot de vijftiende eeuw', in: *Tussen Vecht en Eem* 20 (2002) nr. 3, p. 119-133.
- Rutte, R., 'Falen of slagen: motieven bij laatmiddeleeuwse stadsstichtingen', in: *Historisch-geografisch Tijdschrift* 18 (2000) nr. 1, p. 1-11.
- Rutte, R., 'Middeleeuwse nieuwe steden in Nederland. Aanzet tot een onderzoek naar oorsprong, verspreiding en betekenis', in: *KNOB bulletin* 6 (1996) p. 189-202.
- Rutte, R., 'Nieuwe steden in de middeleeuwen, stadsstichtingen in het rivierengebied ten zuiden van Utrecht', in: *Skript historisch tijdschrift* 17 (1995) nr. 4, p. 231-241.
- Rutte, R., 'Stadswording en stadsplanning in de Volle en Late Middeleeuwen (11^e - 15^e eeuw). Een overzicht in vogelvlucht', in: R.M. van Heeringen, E.H.P. Cordfunke, M. Ilsink, H. Sarfatij (red.), *Geordend Landschap. 3000 jaar ruimtelijke ordening in Nederland*, Hilversum 2004.
- Rutte, R., 'Stadswording in het rivierengebied ten zuiden van Utrecht gedurende de veertiende eeuw', in: *Het*

- Kromme Rijngebied, tijdschrift van de Historische Kring 'Tussen Rijn en Lek' 37 (2003) nr 1/2.
- Rutte, R. en H. van Engen (red.), *Stadswording in de Nederlanden. Op zoek naar overzicht*, Hilversum 2005 (Middeleeuwse Studies en Bronnen LXXXV).
  - Sanderus, A., *Flandria Illustrata sive descriptio comitatus istius per totum terraru orbem celebrimi*. Keulen 1641-1644.
  - Scholtens, H.W.J., 'Stadszegel en wapen van Oldenzaal' in: VMORG 70 (1955) p. 77-84.
  - Schutte, O. e.a., 'De gemeentewapens van Achterhoek en Liemers', in: *Jaarboek Achterhoek en Liemers*, dl.V. Zutphen 1982.
  - Schilfgaarde, A.P. van, *De graven van Limburg Stirum in Gelderland en de geschiedenis hunner bezittingen*, tweede stuk, regestenlijst. Assen 1961.
  - Schilfgaarde, A.P. van en W. Zondervan, 'De zegels en het wapen van Zevenaar', in: *Gedenboek dr. J.H. van Heek*. Didam 1953, p. 194-199.
  - Schimmelpenninck van der Oije, C.O.A., 'Bloemen, leeuw en penningen: het wapen van Lochem' in: *Eefting, Over stad en scholtambt Lochem*. Lochem 1983.
  - Schuitema Meijer, A.T. en W.K. van der Veen, *Zegel, wapen en vlag van de stad Groningen*. Groningen 1965.
  - Schutte, O., 'Het wapen van de gemeente Loenen', in: *De Nederlandse gemeente, weekblad van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) jg. 26 (1972) nr. 46*, p. 586.
  - Schutte, O., 'Het wapen van de gemeente West Maas en Waal', in: *De Nederlandsche Leeuw* 103 (1986) p.435-436.
  - Slanghen, E., *Bijdragen tot de geschiedenis van het tegenwoordige Hertogdom Limburg*. Amsterdam/Sittard 1865.
  - Slichtenhorst, A.van, *XIV boeken van de Geldersse geschiedenissen: Van 't begin af vervolghd tot aen de afzweeringh des Konincx van Spanien (...) Getrocken meerendeels uyt de Latijnsse werken van den Heer Ioh. Isacus Pontanus (...)*. Arnhem 1654.
  - Staats Evers, J.W., *Gelderland's voormalige steden*. Arnhem 1891.
  - Steurs, W., *Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-duc. Recherches sur le Brabant septentrional aux 12e et 13e siècles*. Brussel, 1993.
  - Stinner, J. en K.H. Tekath (red.), *Het hertogdom Gelre. Geschiedenis, kunst en cultuur tussen Maas, Rijn en IJssel*. Utrecht 2003.
  - Telders, A., *De zegels en het wapen van Gorinchem*, in: E.C.M. Leemans-Prins, *Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland*, 's-Gravenhage 1966, p. 91-104.
  - Telting A., 'De Overijsselsche stadsrechtfamilie', in: VMORG 22^e stuk (1901) p. 21-135.
  - Telting A., *Het Oud-Friesche stadrecht*, 's-Gravenhage 1882.
  - Telting A., *De Friesche stadrechten*, 's-Gravenhage 1883.
  - Telting A., *De verleening der Stadsrechten in Nederland (12^e - 15^e eeuw) en hunne verbreiding*, Aanteekeningen sectievergadering van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap 1904.
  - Telting, A. en W.S. Unger, 'De stadsrechten', in: A.A. Beekman, *Geschiedkundige atlas van Nederland*, dl. 7: *De Bourgondische tijd*. 's-Gravenhage 1923, p. 95-140.
  - Terwen, J.L., *Het Koninkrijk der Nederlanden, voorgesteld in eene reeks van naar de natuur geteekende schilderachtige gezigten, en beschreven*, Gouda 1858.
  - Thissen, B., 'Stadsrechtverlening in de graafschappen Gelre en Zutphen tot ca. 1315: actoren', in: *BMGelre* 93 (2002) p. 40-54.
  - Tirion, I., *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden*. Amsterdam 1739-1803.
  - Unger, W.S. en J.J. Westendorp Boerma, 'De steden van Zeeland', in: *Archief Zeeuws Genootschap* 1^e stuk (1954) p. 1-87: *Inleiding en De steden van Walcheren*; 2^e stuk (1955) p. 1-70: *De steden van Walcheren (vervolg)*; 3^e stuk (1956) p. 1-33: *De steden van Schouwen*; 4^e stuk (1957) p. 1-42: *De steden van de Bevelanden en van Tolen*.
  - Uytven, R. van, 'Stadsgeschiedenis in het noorden en het zuiden', in: *NAGN* dl. 2 (Haarlem 1982) p. 188-253.
  - Uytven, R. van, 'Aspecten van de middeleeuwse stadsgeschiedenis in het noorden van het hertogdom Brabant; het recht van Leuven en 's-Hertogenbosch' in: I.J. Brugmans e.a., *Plaatsbepaling van het historisch onderzoek betreffende Noord-Brabant binnen de geschiedenis der Nederlanden*. Tilburg 1982, p. 17-34.
  - Vaart, J.H.P. en D. de Vries, *Historische stadsplattegronden van Nederlandse steden*, dl. 11/1: *De elf steden van Friesland: Dokkum, Harlingen, Hindeloopen, Stavoren en Workum*. Lisse/Leeuwarden 2004.
  - Veen, Th., 'Stadsrecht of stadskeur? Een terminologische opmerking', in: *VMOVR* IV (1997) p. 121-125.
  - Verhoog, J.H., *Onvoltooide roem: de Heeren van Brederode in de Middeleeuwen: geschiedenis van een riddergeslacht, 1203-1473*. Bergen 1997.
  - Verhulst, A., *De Sint-Baafsabdij te Gent en haar grondbezit (VIIe-XIVe eeuw). Bijdrage tot de kennis van de structuur en de uitbating van het grootgrondbezit in Vlaanderen tijdens de Middeleeuwen*. Brussel 1958.
  - Versprille, A., 'De zegels en het wapen van Leiden', in: E.C.M. Leemans-Prins, *Zegels en wapens van steden in Zuid-Holland*, 's-Gravenhage 1966, p. 145-180.
  - Vries, K. de, 'De boete in de Hollandse stadsrechten uit de voor-Bourgondische tijd.', in: *Tijdschrift voor strafrecht* 67 (1958) p. 32-37.
  - Vries, K. de, 'Die eigene Art des mittelalterlichen friesischen Stadtrechts', in: *Friesisches Jahrbuch* (1967) p. 91-96.
  - Wartena, R., 'De stadszegels en het wapen van Doetinchem', in: *Boogman, J.C. en S. Oosterhaven (red.): Geschiedenis van Doetinchem*. Zutphen/Doetinchem 1986, p. 403-407.
  - Wartena, R., 'Het wapen van de voormalige gemeente Terborg' in: *Schutte, O., De gemeentewapens van Achterhoek en Liemers*. 1998.

- Wauters, A., *Les libertés communales, enz.*, dl. 3: Preuves over stadsrechten verschillende Brabantsche steden. Brussel/Parijs 1869-1878.
- Werveke, H. van, 'De steden. Ontstaan en eerste groei', in: AGN dl. II, Utrecht 1950, p. 180-202.
- Woud, A. van der, *Het lege land. De ruimtelijke orde van Nederland 1798-1848.* Amsterdam 1987.

Literatuur steden en stadsrechten.

- Abels, P., K. Goudriaan, N. Habermehl en J. Kompagnie (red.), *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis.* Hilversum 2002.
- Acker Stratingh, G., 'Appingedam als stad beschouwd', in: *Bijdragen tot de geschiedenis en oudheidkunde, inzonderheid van de provincie dl. VIII.* Groningen 1871, p. 117-144.
- Adriaanse, J. en L.M. van Werveke, 'Verzameling van akten der schepenen van Hulst (1226-1499)', in: *Jaarboek Oudheidkundige Kring de Vier Ambachten (Hulst 1939)* p. 19-559.
- Adriaenssen, L.F.W., *Hilvarenbeek onder de hertog en onder de generaliteit. Sociale en economische geschiedenis van een Kempens dorp tussen 1400 en 1800.* Amsterdam/Hilvarenbeek 1987.
- Akker, W.L. van den, *Oirschot - Best 806 - 1945.* Oirschot 1945.
- Akkermans, A.J.M., M.A.M. van den Heuvel en G.J.H. Kroesenbrink, *Zevenaar Stad in de Liemers.* Zutphen 1986.
- Alberts, W.J., 'Was Batenburg een stad? Iets over de geschiedenis van Batenburg', in: *Tweestromenland* 38/III (1982) p. 6-17.
- Alberts, W.J., 'Doetinchem in de middeleeuwen', in: Boogman, J.C. en S. Oosterhaven (red.): *Geschiedenis van Doetinchem.* Zutphen/Doetinchem 1986.
- Alders, G.P., J.G. Kruisheer, A. Schweitzer en J. van Venetien, *Het ontstaan van Beverwijk als stedelijke nederzetting, met een editie van de stadskeur van 11 november 1298.* Hilversum 1998.
- Algra, R. en F. Homminga, *Berlikum. Beeld van een dorp. St. Annaparochie* 2000.
- Alkemade, K. van en P. van der Schelling, *Beschrijving van de stad Brielle en de Lande van Voorn mitsgaders de privilegien, keuren enz. der stede en vrije heerlijkheid van Heenvliet.* 2 dln. Rotterdam 1729.
- Allan, A.J., 'Het gerafelde stadsrecht van Beverwijk', in: *Pro Memorie* 2 (2000) nr. 1, p. 47-70.
- Andela, H.A.M., *Bolsward, van handelsstad tot Hanzestad.* Bolsward 1988.
- Augusteijn, J., 'Gelderland. De Steden van de Veluwe. Arnhem, Elburg, Harderwijk, Hattem, Wageningen, alsmede Nijkerk en Staverden', in: Sijmons, A. en J.W.H. Werner (red.), *Historische plattegronden van Nederlandse steden, dl. 8, Gelderland: 1.* Lisse/Alphen a/d Rijn 1999.
- Augusteijn, J., 'De steden van Noordwest-Overijssel: Blokzijl, Genemuiden, Hasselt, Kampen, Kuinre, Steenwijk, Vollenhove, Zwartsluis en Zwolle alsmede Grafhorst en Wilsum', in: Sijmons, A. en J.W.H. Werner (red.), *Historische plattegronden van Nederlandse steden, dl. 9 Overijssel nr. 1.* Lisse/Alphen a/d Rijn 2002.
- Avonds, P. en H.M. Brokken, 'Heusden tussen Brabant en Holland (1317-1357). Analyse van een grensconflict', in: *Varia Historica Brabantica* 4 (1975) p. 1-96.
- Backer, J.A.F., *Vredelandt in vroegere tijden,* Amsterdam 1894.
- Baken, J., 'Historische banden tussen Oude Niedorp, Nieuwe Niedorp en Winkel', in: *De speelwagen* 5 (1950) p. 44-50.
- Bakker, M. e.a., 'Nijmegen als Rijksstad, Nijmegen vóór het privilege van 1230. Het verschijnsel rijksstad, Nijmegen vergeleken met andere rijkssteden', in: G.Th.M. Lemmens, *Het Valkhof te Nijmegen.* Nijmegen 1980.
- Balen, M., *Beschryvinge der Stad Dordrecht. Vervattende haar begin, opkomst, toeneming, en verdere stant: opgezocht, in 't licht gebracht, en vertoond, met vele voorname voorrechten, hand-vesten, keuren, en oude-herkopen.* Dordrecht 1677.
- Barbas, J.A., *Uit het land van Arkel. Beschrijving van Heukelum.* Nijmegen 1892.
- Beekman, M., *Beschreiving van de Stad en Baronnie Asperen. Vertoonende haare oudheid, gebouwen, hooge, en verdere regeering (...).* Utrecht 1745.
- Beltjes, P.J.W. en P.W. Schippers, *Culemborg, beeld van een stad.* Culemborg 1988.
- Bommel, A. van, *Beschrijving der stad Amersfoort.* 2 dln. Utrecht 1760.
- Benthem, A., *Geschiedenis van Enschede en zijne naaste omgeving.* Enschede 1920 (fotomechanische herdruk, Zaltbommel 1971).
- Berends, P., 'Het oudste stadrecht van Steenwijk', in: *Ned. Archievenblad* 25 (1916-1917) p. 1171-174.
- Besteman, J.C. en H.A. Heidinga, 'Het klooster Galilea Minor bij Monnickendam: een historisch en archeologisch onderzoek', in: *Hollandse studiën* 8 (1975).
- Betouw, J. in de, *Annales Noviomagi etc.* Nijmegen 1790.
- Beukelaar, J.F.Th. de e.a., *Bredevoort, een heerlijkheid.* Bredevoort 1988.
- Bijnen, J.F.C.M., 'Het veronderstelde belang van Oerle in de Middeleeuwse Kempen', in: *Brabants Heem* 34 (1982) p. 168-170; 35 (1983) p. 114-122.
- Bijsterbos, J.C., 'Bijdrage aangaande de stadregten van Delden', in: *VMORG VIII* (1873) p. 1-12.
- Blécourt, A.S. de, 'Appingedam' in: *TVR* 9 (1929).
- Blijdenstijn, R., *De pyramide van Austerlitz: erkenning voor een Frans gedenkteken,* Utrecht 2000.
- Blok, P.J., *Geschiedenis eener Hollandsche stad.* 4 dln. 's-Gravenhage 1910-1918.
- Blom, S., *Geschiedenis van Maassluis. Ontstaan en ontwikkeling der stad.* Utrecht 1948.
- Boer, A.W. den en J. Schouten, *Oud-Oudewater.* Oudewater 1965.
- Bondam, A.C., *De Orthensche verwickelingen.* 's-Hertogenbosch 1886.

- Boogman, J.C. en S. Oosterhaven (red.), *Geschiedenis van Doetinchem*. Zutphen/Doetinchem 1986.
- Boomcamp, G., *Aenmerkingen over Alkmaers Stede-Recht*. Alkmaar 1741.
- Bor, H. van de, *Verhalen van een stadje langs het Ganzendiep*. Jubileumuitgave 650 jaar stad Grafhorst. Bunschoten-Spakenburg, 1983.
- Borger, G.J., 'De oudste topografie van Hoorn: de wording van een stad', in: WFON 45 (Hoorn 1978).
- Borman, R., *Arnhem onder de grond. Bewoningsgeschiedenis van stad en omgeving*. Historische reeks Arnhem dl. 3. Utrecht 1993.
- Bos, P.G., *Het Groningsche gild- en stapelrecht tot de reductie in 1594*. Groningen 1904.
- Bos-Rops, J.A.M.Y., 'Willem Eggert, (ca.1360-1417). Een Amsterdams koopman in grafelijke dienst', in: *Hollandse Studiën* 12 (1982) p. 39-72.
- Boschma-Aarnoudse, C., *Tot verbetering van de neeringe deser Stede. Edam en de Zeevang in de late Middeleeuwen en de 16^e eeuw*. Hilversum 2003.
- Boselie, P., *Inventaris van het archief van de gemeente Eersel*. Eersel 1979.
- Boven, M.W. van, 'Helmond als stad, een schets over de wording', in: *De Vlasbloem (Historisch Jaarboek voor Helmond IV; Helmond 1983)* p. 98-115.
- Boven, M.W. van, 'Een onbekende oorkonde van 1222 betreffende Helmond', in: *Brabants Heem* 36 (1984) p. 2-14.
- Brand, A., 'Het stadje Geyne', in: *Cronyk De Geyn* 5 (1983) p. 5-12.
- Brand, M.P.J. van den, *Bijdrage tot de vroegste geschiedenis van Wanssum en zijn gemiste stadsrechten*. Meerlo-Wanssum 1973.
- Brand, P.J., *De geschiedenis van Hulst*. Hulst 1972.
- Brand, R. van den, *Vesting 't Genneperhuys in eeuwenlange vrijheidsstrijd*. Haps 2002.
- Brand, R. van den, en H. Douma, *Land van Cuijk, 33 dorpen en één stad. Wordingsgeschiedenis en historische schets van de stad Grave en de drieëndertig dorpen van het Land van Cuijk*. Boxmeer 2002.
- Bregman, J., *Schagen door de eeuwen heen*. S.l. 1965.
- Brekelmans, F.A., 'De middeleeuwse omwalling van Breda', in: *Jaarboek De Oranjeboom* 30 (1977) p. 1-26.
- Bremer, J.T., *Wiringherlant*, dl. 1. Schoorl 1979.
- Brock, P.E. de, *Wikken en wegen in de Middeleeuwse Haven van Sluis*. St. Anna ter Muident 750 jaar stadsrechten. Terneuzen 1992.
- Brouwer, P.C. de, *De geschiedenis van Hilvarenbeek tot 1813*. Hilvarenbeek 1947.
- Bruch, H., 'Stadsrechten in het Land van Arkel I, Het stadrecht van Leerdam', in: *BVGO* 7^e r. nr. 7 (1936) p. 87-94.
- Bruch, H., 'Stadsrechten in het Land van Arkel II, De stadsrechten van Gorinchem', in: *BVGO* 7^e r. nr. 9 (1938) p. 122-128.
- Brugmans, H., *Geschiedenis van Amsterdam*, dl. 1: *Middeleeuwen 1100/1544*. Utrecht/Antwerpen 1972.
- Brugmans, I.J., 'Geertruidenberg. Hollands oudste stad' in: *Varia Historica Brabantica* 2 (1966) p. 13-30.
- Bruin, J. de, 'Bannen en mannen in de stede Abbekerk. Grondgebied en functionarissen van een Westfriese platte-landsstad', in: *WFON* 62 (1995) p. 23-46.
- Bruin, J. de, 'Waarom Enkhuizen niet in 1355, maar in 1356 stadsrechten kreeg', in: *Steevast* 2001 (Enkhuizen 2001) p. 23-28.
- Bruin, J. de, 'Over Gommerskarspel en een koekoeksjong genaamd Enkhuizen', in: *Steevast* 1997 (Enkhuizen 1997) p. 4-19.
- Bruin, J. de, 'Onder de vleugels van de stad. De Veenhoop van Oosterbaljuwschap tot Bataafse vrijheid en Gemeentewet', in: *WFON* 59. Hoorn 1992.
- Bruin, J. de, 'Enkele hoofdstukken uit de geschiedenis van Obdam, Hensbroek en de Wogmeer', in: *WFON* 55. Hoorn 1988.
- Bruin, J. de, *Inventaris van de archieven van de stede/gemeente Schellinkhout*. Hoorn 1986.
- Bruin, J. de, 'Enkele hoofdstukken uit de geschiedenis van Obdam, Hensbroek en de Wogmeer', in: *WFON* 55. Hoorn 1988.
- Bruijn, M. de en I. Strouken, 'De betekenis van het Tilburgs stadsrecht', in: *Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur*, II (1984) nr. 4, p. 4-6.
- Bruijn, M.W.J. de, 'Consules civitatis. Ontstaan en opkomst van de Utrechtse gemeenteraad', in: *JOU* (1996) p. 5-44.
- Bruijn, M.W.J. de, 'De bijzondere status van Oerle in het hertogdom Brabant is geen veronderstelling maar een feit', in: *Brabants Heem* 35 (1983) p. 112-114.
- Bruin, R.E. de (red.), *Een paradijs vol weelde. Geschiedenis van de stad Utrecht*. Utrecht 2003.
- Bruinberg, H., *Duizend jaar Steenwijk*. Steenwijk 1966.
- Buijks, H., *J. Neomagus en P. Spanjaard, Oss, een stad*. Oss 1998.
- Buijks, H.G.J., 'Megen', in: C. Koeman en J.C. Visser (red.), *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer*. Landsmeer 1992.
- Buijtenen, M.P. van, *Hindeloopen, Friesland's elfde stede*. Amsterdam 1942.
- Burger van Schoorel, D., *Cronyk van de gantsche oude heerlykheid van het dorp Schagen*. Hoorn 1767 (heruitgave Historische Vereniging Schagen 1999).
- Busch, A.J., 'Gorcums stadsrecht in 1382 bezegeld: Het krijgshaftig geslacht Arkel', in: *Gorcum 600 jaar*, dl.1 (1982) p. 27-33.
- Bussel, G.J. van, 'De ochtendstond heeft geen goud in de mond. De verwerving van Helmond en de stichting van de stad als onderdeel van hertogelijke machtspolitiek, 1179-1241', in: *De Vlasbloem (Historisch Jaarboek voor Helmond X; Helmond 1989)* p. 31-50.

- Byvanck, A.W., 'Nijmegen en keizer Traianus', in: Sub Aquila: bijdragen tot de archeologie en de geschiedenis van Nijmegen. Nijmegen 1955, p. 41-58.
- Camps, H.P.H., 'Twee teksten van het stadsrecht van Den Bosch', in: TVR 21 (1953) p. 459-476.
- Camps, H.P.H., 'Het Alkmaarse stadsrecht', in: De Speelwagen 9 (1954) p. 98-100.
- Camps, H.P.H., 'Het stadsrecht van Haarlem opnieuw bekeken', in: Miscellanea mediaevalia in memoriam Jan Frederik Niermeyer. Groningen 1967, p. 293-304.
- Camps, H.P.H., 'Het Eindhovense stadsrecht van 1232', in: J. Spoorenberg en H.A.M. de Wit, Eindhoven door de eeuwen. Eindhoven 1982, p. 15-23.
- Camps, H.P.H., 'Aantekeningen over het oudste stadsrecht van 's-Hertogenbosch', in: TVR 55 (1987) p. 335-364.
- Camps, H.P.H., Het stadsrecht van Den Bosch van het begin (1184) tot het Privilegium Trinitatis (1330): een exposé met enkele nabeschouwingen. Hilversum 1995.
- Camps, R. en Th. Huijs, Historisch Vademecum Venlo 650 jaar stad. Publicaties Gemeentearchief Venlo dl.1. Venlo 1993.
- Cappon, C.M. en H. van Engen, 'De stadsrechtsoorkonden van Brielle (1330 en 1343)', in: VMOVR X (1999) p. 135-162.
- Cappon, C.M. en H. van Engen, 'Stad door stadsrecht? De betekenis van de stadsrechtverlening voor de stadjes Goedereede (1312), Brielle (1330 en 1343), Geervliet (1381) en Brouwershaven (1403)', in: Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis 4 (2001) p. 168-188.
- Cappon, C.M. en H. van Engen, 'Het stadsrecht van Brouwershaven' in: Kroniek van het land van de zeemeermin (Schouwen-Duiveland) 27 (2002) p. 5-24.
- Cappon, C.M. en H. van Engen, '„...bider kore vanden dorpe...'. Het stadsrecht van Brouwershaven (1403)', in: Pro Memorie 4 (2002) p. 230-255.
- Carasso - Kok, M. (red.), Geschiedenis van Amsterdam - Een stad uit het niets, tot 1578. Amsterdam 2004.
- Cerutti, F.F.X., 'De heerlijkheid en het dorp Niervaart en de stad Klundert in het verleden' in: Niervaart, een beschrijving van de ontwikkeling der heerlijkheid Niervaart en van den huidige toestand der staatsdomeinen. Nijmegen 1939.
- Cleveringa, R.P., Ontwikkelingslijnen van het rechtsbestel der stad Appingedam. In het bijzonder voor de 18^e eeuw. Groningen 1927 (diss.).
- Coenen, F., 'Montfort aan het eind van de dertiende eeuw: van heerlijkheid naar drostambt', in: Roerstreek 2001 (Jaarboek van Heemkundevereniging Roerstreek, nr. 32) p. 176-189.
- Coopmans, J.P.A. e.a., 'Sint-Oedenrode 750 jaar stadsrechten', in: Heemschild 16 (1982) nr. 4.
- Coopmans, J.P.A., Inventaris van het archief van Hooge en Lage Mierde en Hulsel voor 1811. 's-Hertogenbosch 1958.
- Cox, J.C.M., "Der beden des poerters der stede van Alcmair goedertierlijc toe ghenegen" Stadsrecht Alkmaar - 11 juni 1254'. Alkmaar 2003.
- Creemers, Ch., 'Bescheiden betreffende Gennep en zijn voormalige heerlijkheid' in: PSHAL 32 (1895) p. 2-223.
- Cunen, J., Geschiedenis van Oss, met inventaris van de gemeentelijke archieven. Oss 1932.
- Dael, Ph.J. van, 'Over het Rhenense stadsrecht en het Rhenense (burger)zegel', in Oud Rhenen. jg. 21 nr. 2 (2002) p. 5-38.
- Dahmeijer, J., Stadschroniek, 's Gravenzande 750 jaar stad, 's Gravenzande 1996.
- Dale, J.H. van, Een blik op de vorming der stad Sluis en op de aanleg harer vestingwerken van 1382 tot 1587. Middelburg 1871.
- Dalen, A.G. van, Bergh. Heren, Land en Volk. Nijmegen 1979.
- Dane, K., Willemstad, historisch overzicht van stad en polder. Klundert 1950.
- Dekker, C., Een schamele landstede. Geschiedenis van Goes tot aan de satisfactie in 1577. Goes 2002, p. 137-145.
- Dekker, C., Inventaris van het archief van het huis Oudegein en de heerlijkheid 't Gein 1295-1963. Utrecht 1976.
- Dekker, C., Het Kromme Rijngebied in de Middeleeuwen. Een institutioneel-geografische studie, Zutphen 1983 (Stichtse Historische Reeks 9).
- Dekker, C. en M. Mijnsen-Dutilh, De Eemlandsche Leege Landen. Ontginningen rond de mond van de Eem in de 12^e en 13^e eeuw (Stichtse Historische Reeks 19; Utrecht 1995) p. 141-148.
- Delahaye, A., Heerlijkheid en heren van Zevenbergen I, Publ. Nassau Brabant. nr. 1. 1968.
- Delahaye, A., Het kasteel van Zevenbergen, in: De heren XVII van Nassau Brabant. Zundert 1979, p. 337-360.
- Delahaye, A., 'Heilige Berg, Overdrage, Niervaart en Klundert', in: De Heren XVII van Nassau Brabant. Zundert 1979, p. 109-140.
- Diederik, F. en F. Timmer, Slot Schagen: de geschiedenis van het 'huys' van de heren en vrouwen van Schagen. Schagen 2002.
- Dijk, K. van, 'De ontwikkeling van het plaatselijk bestuur van Meppel tot de 19^e eeuw', in: Nieuwe Drentse Volksalmanak 73 (1955) p. 15-49.
- Dijkhof, E.C., 'Op weg naar autonomie', in: Carasso-Kok, M. (red.), Geschiedenis van Amsterdam - Een stad uit het niets, tot 1578. Amsterdam 2004, p. 63-73.
- Dillo, M. en G.A.M. van Synghel, 'De valse schenkingsoorkonde van Beatrix van Strijen', in: Van Blauwe Stoep tot Citadel. Den Bosch 1988, p. 21-33.
- Domisse, P.K., 'De ambachtsheerlijkheid van Oud Vlissingen en de wording van Nieuw Vlissingen', in: Archief Zeeuws Genootschap (1910) p. 1-260.
- Dorhout, U.G., Het stedeke Sloten. Amsterdam 1916.

- Dozy, G.J., De oudste stadrechten van Zwolle. Zaltbommel 1867 (diss.).
- Driessen, T.W.J. en M.P.J. van den Brand, 1000 Jaar Gennep. Nijmegen 1975.
- Dumbar, G., Het kerkelyk en wereltlyk Deventer. 2 dln. Arnhem/Deventer 1732-1788.
- Ebbenhorst Tengbergen, E.J. van, Bronkhorst. Zutphen 1981.
- Ebbinge Wubben, F.A., 'Iets omtrent het stadregt van Hasselt', in: VMORG, 1^e stuk (1860) p. 100-105.
- Eefting, J. e.a. (red.), Over stad en scholtambt Lochem 1233-1983. Een beschrijving na 750 jaar. Lochem 1983.
- Eerden-Vonk, M.A. van der, J. Hauer en G.W.J. van Omme, Wijk bij Duurstede 700 jaar stad: ruimtelijke structuur en bouwgeschiedenis. Hilversum 2000.
- Eikelenberg, S., Alkmaar en zijne geschiedenissen. Rotterdam 1747.
- Engelen van der Veen, G.A.J. van, 'Stadregt van Hardenberg en stadregt van Diepenheim' in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 16^e stuk 1925.
- Engelen van der Veen, G.A.J. van, 'Uit de kerkelijke geschiedenis van Oldemarkt, Paaslo en IJsselham', in: VMORG 39 (1922) p. 33-126.
- Engen, H. van, A. Kos en R. Rutte, 'Eenen neuen stede, ergens daer sij ons ende haer ter besten oorbaer staedt' - Over de wording van de stad Naarden in de tweede helft van de veertiende eeuw', in: Tussen Vecht en Eem 18 (2000) nr. 3, p. 96-105.
- Enklaar, D. Th., 'De tijd van het ontstaan van het onechte Middelburgsche stadsrecht', in: BGN 2 (1948) p. 238-240.
- Ermerins, J., Eenige Zeeuwse oudheden, uit echte stukken opgehelderd en in het licht gebracht. 8 dln. Middelburg 1780-1797.
- Es, W.A. van, e.a., Van Dorestad naar Wijk bij Duurstede: het ontstaan van een stad ca. 600-1550 na Chr. Abcoude 1998.
- Essink, H.B.M., Een onderzoek naar absolute rechten van de Heren van Cuyk; een bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van het land van Cuyk en de stad Grave. Anna van Egmondreeks 1. S.l. 1968
- Faber, J.G.A., 'De opheffing van het baljuwschap van Medemblik', in: Rechtsgeleerd Magazijn Themis (1858) p. 248.
- Fasel, W.A., 'De Kroniek van Vloet', in: Kamper Almanak (1990) p. 128-144.
- Feenstra, R., 'Het stadrecht van Maastricht van 1220. Uitgegeven naar een afschrift uit de papieren van Viglius met gegevens over enkele oorkonden betreffende voogdijrechten van de hertog van Brabant.', in: VMOVR XI (1958) p. 519-534.
- Fehrmann, C.N., 'Te mooi om waar te zijn. Twee verdachte Middeleeuwse Kamper kronieken', in: Kamper Almanak (1977/78) p. 153-173.
- Flament, A.J.A., 'Chroniek van de heerlijkheid Weert', in: PSHAL IX (1876) bijlage 4, p. 215.
- Fockema Andreae, S.J., De stad Vollenhove en haar recht. 2 dln. Zwolle 1885.
- Fockema Andreae, S.J. en G. Bakker, IJlst 1268 - 1968. S.l. 1968.
- Folkerts, J (red.), Geschiedenis van Harderwijk. Amsterdam 1998.
- Formsma, W.J., 'Kuinre van heerlijkheid tot gemeente', in: VMORG 49 (1932) p. 56 e.v.
- Fox, J., 'De ontwikkeling van Gorinchems stedelijke autonomie in de middeleeuwen', in: Holland 1 (1969) nr. 4/5, p. 165-177.
- Frijhoff, W. Th.M., Geschiedenis van Zutphen. Zutphen 2003 (herdruk).
- Fruin, J.A., De oudste rechten der stad Dordrecht en van het Baljuwschap van Zuidholland. 2 dln. 's- Gravenhage 1882.
- Fruin, R., Oudheid van Rotterdam in: R. Fruin, Verspreide geschriften; met aantekeningen, toevoegsels en verbeteringen (...), dl. 6. Uitgegeven door P.J. Blok, P.L. Muller en S. Muller Fzn. 's-Gravenhage 1903.
- Fruin, R., Het archief der stad Reimerswaal. 's-Gravenhage 1897.
- Fruin, R., Het recht der stad Reimerswaal. 's-Gravenhage 1905.
- Gaasbeek, F. e.a., Baarn, geschiedenis en architectuur. Zeist 1995, p. 23-26.
- Gaasbeek, F. e.a., Wijk bij Duurstede, geschiedenis en architectuur. Zeist 1991, p. 28-35.
- Gaasbeek, F. en G. 't Gilde-Balk, Bunschoten. Geschiedenis en architectuur. Zeist 1992.
- Geer van Jutphaas, B.J.L. de, 'Die handtveste van der Ameyde', in: VMOVR II (1886) p. 9-30.
- Geer van Jutphaas, B.J.L. de, 'Rechten van Vianen', in: VMOVR II (1887) p. 108-189.
- Geer van Oudegein, J .J. de, 'Het Gein en Oudegein', in: J.J. de Geer van Oudegein, Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheden der Provincie Utrecht. Utrecht 1860, p.183-341.
- Geer van Oudegein, J.J. de, 'Eiteren en IJsselstein', in: J.J. de Geer van Oudegein, Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheden der Provincie Utrecht. Utrecht 1860, p. 1-179.
- Gent, P. M. van, Leerdam door de eeuwen heen. Leerdam 1937.
- Ginkel, H. van, Het rijke verleden van Vestingstad Muiden. Zwolle 2003.
- Gisbergen, J. van, Myrtha, een blik in het verleden van Hooge Mierde. Hooge Mierde 1982.
- Gorisse, C., Tilburg, stad met een levend verleden, dl. 2: Tilburg in de Middeleeuwen 709-1450. Tilburg 2001.
- Gouw, J. ter, Geschiedenis van Amsterdam. 8 dln. Amsterdam 1879-1893.
- Gouw, J.L. van der, 'Geervliet wordt een stad', in: F. van Hoom, Geervliet 600 jaar stad, 4 april 1381-4 april 1981. Geervliet 1981.
- Graatsma, B.J., De geschiedenis van Hardenberg en omgeving. Hardenberg 1966.
- Graft, C.C. van de, 'De stad Tholen', in: Buiten 11 (1917) p. 448-450, 460-461.
- Gras, H., Langs de vaart. Geschiedenis van Smilde. Smilde 1997.
- Gras, H. e.a., Drenthe's veste. Geschiedenis van Coevorden. Groningen 1998.
- Gras, H., en P. Th.F.M. Boekholt (e.a.), Geschiedenis van Assen. Assen 2000.

- Graswinckel, D.P.M., 'Het stadsrecht van Blokzijl in verband met de verhouding dier plaats tot Oranje en Holland', in: VMORG 41 (1924) p. 72-129.
- Graswinckel, D.P.M., 'Het archief van het Huis Bronkhorst', in: Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven 49 (1926) dl. 2.
- Gratama, S., 'Het ontstaan en de ontwikkeling van het eigenlijke stadsbestuur te Groningen tot in het begin der 15^e eeuw', in: BVGO. 3^e r. VI (1892) p. 165-266.
- Grol, H.G., 'Vlissingen voor 625 jaar tot stad verheven', in: Vlissingische Courant 30 maart en 2 april 1940.
- Groot, H.J.M. de, Venle/Venlo. Zutphen 2003.
- Groot, J.H. de, Zaltbommel. Stad en waard door de eeuwen heen. Zaltbommel 1979, p. 42-48.
- Haag, J., 'Edam 650 jaar stad in 2007', in: Oud Edam 28 (2004) nr. 2, p. 12-16.
- Haersma Buma, B. van, De Grote- of Martinikerk. Leeuwarden 1982.
- Haga, A., 'De stad en de heerlijkheid Gramsbergen', in: VMORG 49 (1932) p. 88-140.
- Hagen, J.W., '"Seven stoope wijns": het appelleren van Bergeijk aan Antwerpen en Den Bosch', in: De Rosdoek 51 (maart 1989) p. 5-9.
- Hall, J.H.M.M. van, Inventaris van het archief van de schepenbank Kessel. Maastricht 1980.
- Halbertsma, H. en W.H. Keikes, Sneek: drie kronen met ere. Sneek 1956.
- Ham, W.A., Macht en gezag in het Markiezaat. Een politiek-institutionele studie over stad en land van Bergen op Zoom (1477-1583). Hilversum 2000.
- Ham, W.A. van, 'De Noordwesthoek tussen Nassau en Bergen', in: Jaarboek De Oranjeboom 23 (1970) p. 106-129.
- Ham, W.A. van, 'Een gewest in opkomst: Bergen op Zoom en omgeving tot 1250', Noordbrabants Historisch Jaarboek 2 (1985) p. 129-179.
- Hapke, R., 'Die entstehung von Sluis', in: Hansische Geschichtsblätter (Köln/Marburg 1904/1905) p. 65 e.v.
- Harenberg, E., 'Zutphens oudste stadsbrief', in: Frijhoff, Geschiedenis van Zutphen. Zutphen 2003, p. 18-34.
- Harenberg, E., 'Twee dertiende-eeuwse oorkonden opnieuw bekeken. Een getuigenverklaring uit 1299 van gravin-weduwe Richardis voor het klooster Bethlehem en het Harderwijkse stadsrecht van 11 juni 1231', in: BMGelre 78 (1987) p. 13-33.
- Hart, G. 't, Historische beschrijving der vrije en hoge heerlijkheid van Heenvliet. Heenvliet 1949.
- M. Hartgerink-Koomans, 'De stichting van Kuinre?', in: Saxo-Frisia 3 (1941) p. 49-51.
- Hasselt, G. van, Arnheemsche oudheden. 4 dln. Arnhem 1803-1804.
- Hattink, R.E., 'Geschiedkundige aantekeningen betreffende Ootmarsum', in: BGO 3 (1876) p. 67-78.
- Hattink, R.E., 'Stadregt van Almelo', in: OSDM. dl.1 Stadregten. (Zwolle 1875-1942) 13^e stuk 1900.
- Hattink, R.E., In en om Almelo. Almelo 1903.
- Hattum, B.J. van, Geschiedenissen der stad Zwolle. 5 dln. Zwolle 1767-1776.
- Heel, C. van, 'Het vroegste verleden van Steenwijk', in: Historische Mededelingen 3 (Steenwijk 1986) nr. 2.
- Heel, C. van, 'Hardenberg is ouder dan menigeen denkt', in: Rondom den Herdenbergh, jg. 14 nr. 3 (1997).
- Heeringa, K., Het oude Staveren. Groningen 1893 (diss.).
- Heeringa, K., 'Hoofdstukken uit de geschiedenis van het Nedersticht, IV, Vianen,' in: BVGO. 7^e r. nr. 1 (1931) p. 34-46.
- Heesters, W. en C.S.M.Rademaker, Geschiedenis van Sint-Oedenrode. Tilburg 1972.
- Heiningen, H. van, Batenburg, eeuwenlang twistappel. Wijchen 1987.
- Heins, W.B. en C.A. van Kalveen, 'Het Gein: Nieuwe gegevens uit de middeleeuwen', in: Cronyk De Geyn 18 (1996) p. 63-76.
- Henderikx, P.A., 'Het ontstaan en de vroegste ontwikkeling van Zierikzee (tot ca. 1300)' in: Kroniek van het land van de zeemeermin (Schouwen-Duiveland) 22 (1997) p. 7.
- Henderikx, P.A., 'Ontstaan en ruimtelijke ontwikkeling van Middelburg (9e-14e eeuw)', in: P.J. Woltering e.a. (red.), Middeleeuwse toestanden. Archeologie, geschiedenis en monumentenzorg. Aangeboden aan Herbert Sarfatij bij zijn 65^e verjaardag. Amersfoort 2002, p. 241-267.
- Henderikx, P., 'De stad. Ontstaan en ruimtelijke ontwikkeling van Veere tot ca. 1400', in: E. Vreenegoor, Vondsten in Veere. Abcoude 1996.
- Henderikx, P.A., P.D.H. Leupen, J.C. Visser en J.G. Wegner (red.), Historische stedenatlas van Nederland. Delft 1982-2003.
- Hendriks, J.P.C.A., Archeologie en bewoningsgeschiedenis van het Land van Heusden en Altena. Almkerk 1990.
- Herben, M.H.A.J. en L. van der Mierden, 'Het dorp en de heerlijkheid Niervaart in de late Middeleeuwen', in: Jaarboek De Oranjeboom 48 (1995) p. 33-49.
- Hermesdorf, B.H.D., 'Het stadsrecht van Sittard van 1243', in: De Maasgouw 66 (1947) p. 84-85.
- Herwaarden, J. van, D. de Boer, F. van Kan en G. Verhoeven, Geschiedenis van Dordrecht tot 1572. Hilversum 1996.
- Heutink, A., Het stadsrecht van Genemuiden. Genemuiden 1968.
- Heutink, A., Genemuiden in de Middeleeuwen. Hilversum 1985.
- Heutink, A., Catalogus Archief Genemuiden: beredeneerde beschrijving van het oude stadsarchief van Genemuiden vóór de grote stadsbrand van 1868. Hilversum 2001.
- Heyden, E.J.J. van der en W. Mulder, Handvesten. Nijmegen 1926.
- Hijmans, H., Wijk bij Duurstede. Rotterdam 1951.
- Hoed, J. den, 'Beschouwingen rond de Culemborgse stadsrechtbrief van 1318', in: Spiegel der Historie 3 (1968) p. 346-353.
- Hoefler, F.A., 'Mededelingen omtrent Rijssen', in: VMORG 40 (1923) p. 1-56

- Hoevenaars, W., 'Heusdensia of bijdragen tot de geschiedenis van de stad en het land van Heusden', in: Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant (1891-1893) p. 56-121.
- Hoft, A., Vissen rond de Floem, Een bijdrage tot het historisch-topografisch onderzoek van de ontwikkeling van de stad Appingedam tot 1810. Groningen 1990.
- Holleman, F.A., Het octrooi tot testeeren naar Hollandsch leenrecht. Beschouwingen naar aanleiding van een handschrift van mr. P. van der Schelling, getiteld: Beschrijving van de heerlijkheid en stede Ameyde..., van den huize...van Herlaar...enz. 1739. Zutphen 1945.
- Hoogewerf, C.L., Het Haarlemse stadsrecht (1245): inleidende beschouwing, tekst, vertaling en artikelsgewijs commentaar. Amsterdam 2001 .
- Hoppenbrouwers, P.C.M., Een middeleeuwse samenleving: Het Land van Heusden, ca. 1360 - ca. 1515. Wageningen 1992.
- Hoppenbrouwers, P.C.M., 'De costumen van Heusden', in: VMOVR, nieuwe reeks 6 (1990) p. 50-120.
- Houben, L.G.A., Geschiedenis van Eindhoven, de stad van Kempenland. dl. 1., Turnhout 1889, p. 28.
- Hove, J. ten, Turfmakers en boterkopers: de geschiedenis van IJsselham, Ossenzijl, Kalenberg, Paaslo en Oldemarkt. IJsselakademie 1996.
- Hovy, J., 'De vroegste bestuursgeschiedenis van Amersfoort en de stadsrechtverlening van 1259', in: Spiegel der Historie: Maandblad van de geschiedenis der Nederlanden. 4 (Zaltbommel 1969) nr. 1.
- Hugenholtz, F.W.N., 'Het ontstaan van de stad Schoonhoven', in: Historische Encyclopedie Krimpenerwaard, 7^e jrg. nr. 4. 1982.
- Huirne-Konings, M., Kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van Groenlo in de Middeleeuwen. Groenlo 1989.
- Huizinga, J., 'De opkomst van Haarlem', in: BVGO. IVE r., 4 (1905) p.412-446; 5 (1906) p.16-175.
- Huurdeman, P., Geschiedenis van Purmerend. Purmerend 1975.
- Iterson, W. van, De stad Rhenen. De resultaten van een rechtshistorisch onderzoek. Assen 1960.
- Jacobs, B., Justitie en politie in 's-Hertogenbosch voor 1629: de bestuursorganisatie van een Brabantse stad. Assen 1986.
- Jacobs, B.C.M., 'Een oudere en een jongere heerlijke stad: Steenberg en Willemstad', in: Th.E.A. Bosman, J.P.A. Coopmans en B.C.M. Jacobs, De heerlijke stad (Brabantse Rechtshistorische Reeks 3) Assen/Maastricht 1988, p. 109-125.
- Jansen, H., 'Heeft Meppel in 1809 stadsrechten gekregen? Het bezoek van koning Lodewijk Napoleon aan Meppel op 15 maart 1809', in: Oud Meppel 21 (1999) nr. 2, p. 37-45.
- Jansen, M., 'De oudste vrijbrief van Sittard', in: PSHAL 13 (1876) p. 110-123.
- Janssen, Th.H., 'Op zoek naar het oudste Huissen', in: Bijdragen tot de geschiedenis van Huissen I (1987) p. 7-30.
- Jansma, T.S., 'De oudste geschiedenis van Rotterdam', in: Rotterdams Jaarboekje IV. 8 (1940) p. 1-45.
- Janssen de Limpens, K.J.Th., 'Geschiedenis der heerlijkheid Oud-Valkenburg. Nieuwe bijdragen', in: PSHAL 102 (1966) p. 55-92.
- Jong, A.J. de, 'Wanneer kunnen we nu vieren dat Rhenen stadsrecht werd verleend?', in: Oud Rhenen 18 (1999) nr. 2, p. 12-15.
- Jonge van Ellemeet, B.M. de, 'De verheffing van Arnemuiden tot stad', in: VMOVR V (1907) p. 289-296.
- Juten, G.C.A., 'Sluis; oudheid en stichting deezer stad; de twee oudste oorkonden', in: Geschiedk. Bladen I (1905) p. 149-174.
- Juten, W.J.F., 'De heerlijkheden Oirschot en Hilvarenbeek', in: Taxandria 2 (1915) p. 333-339.
- Kalkhoven, J.D.J., Geschiedenis van Culemborg. Culemborg 1888-1890.
- Kalveen, C.A. van, 'Uit de geschiedenis van de Deventer gemeente tot omstreeks 1481', in: VMORG 92 (1977) p. 29-59.
- Karels, K., 'Had Zoutelande stadsrecht?', in: De Wete 3 (1989) p. 23-28, en 4 (1989) p. 26-29.
- Kemp, A. 'Leven der Doorluchtige Heeren van Arkel ende Jaar-Beschrijving der Stad Gorinchem'. Gorinchem 1656.
- Kers, H.J. en E.J.Th.A.M.A. Smit (red.) Kalendarium van Tiel. dl.1. Tiel 1993.
- Kesteloo, H.M., Geschiedenis en plaatsbeschrijving van Arnemuiden. Middelburg 1875.
- Kesteloo, H.M., Domburg en zijn geschiedenis. Middelburg 1890.
- Keuller, L.J.E., Geschiedenis en beschrijving van Venloo. Venloo 1843.
- Kinschot, G.R. van, Beschrijving der stad Oudewater waarin aangetoond word der zelve herkomst uit het Utrechtsch bisdom, overgang tot de Grafelijkheid van Holland en haare onafscheidbaarheid van deselve. Delft 1747.
- Klaasen, W., 'De Oirschotse oorkonden van 1311 tot 1791', in: Campinia 1-9 (1971-1980).
- Klaasen, W., 'Het jaarkeurboek van de vrijheid en heerlijkheid Oirschot-Best', in: Campinia 1-2 (1971-1973).
- Klaasen, W., 'Oorkonden van Bergeijk vanaf de 14^e eeuw', in: Campinia 2 en 3 (1972-1974).
- Klaasen, W., 'De Veldhovense oorkonden (Oerle, Meerveldhoven, Zeelst, Veldhoven, Zonderwijk) vanaf de 13de eeuw', in: Campinia 2-5, 7 en 9 (1972-1980).
- Kleyn, F.J., Beschrijving en geschiedenis van Delfshaven benevens die van Schoonderloo en het slot Spanje. Kronijk van al de merkwaardige voorvallen, belangrijke oorkonden, privilegiën, resolutiën, publicatiën, correspondentiën en verdere stukken op Delfshaven betrekking hebbende, bijeenverzameld en naar tijdsorde gerangschikt, Delfshaven 1873.
- Kloos, J., 'Noertich's stederecht (Noordwijk)', in: Leidsch Jaarboekje (1914) p. 120-131.
- Kloos, J., Noordwijk in de loop der eeuwen, Noordwijk 1928.
- Koch, A.C.F., In en om het Deventer stadhuis. Deventer 1982.

- Koenheim, A.C.N., 'Stadsrechtverlening van Hagestein in 1382', in: In het Land van Brederode 7 (1982) nr. 2/3, p. 10-28.
- Kok, A.A., Edam, de schoone slaapster. Amsterdam 1948.
- Kokhuis, G.J.I., Historie van Almelo. Hengelo, 1985.
- Kolker, A.J., Haastrecht. Hoofdstukken uit het ontstaan en de ontwikkeling van 'die Steede ende Landen van Haestregt' tot het begin van de 19^e eeuw. Dordrecht 1974.
- Kolks, Z., en A. Verlinde, 'Goor en Delden, van buurtschap tot stad', in: Overdrukken ROB 378 (1991) p.1-4
- Kolmeschate, G.J. van, e.a., Een groot en deftig dorp. Zwartsluis tot 1800. S.l. 1991.
- Korteweg, K.N., 'Het stadsrecht van Geertruidenberg', in: VMOVR 10 (1946) p. 16-83.
- Kraker, A.M.J. de, H. van Royen en M.E.E. De Smet, 'Over den Vier Ambachten'. 750 jaar Keure 500 jaar Graaf Jansdijk. Kloosterzande 1993.
- Krom, C.C.N. en M.S.Pols, Stadrechten van Nijmegen. Werken OVR, 1^e r. nr.11, 's-Gravenhage 1894.
- Kruining, C.G.M. van, J.G.Kruisheer en G.Verhoeven, Delft 15 april 1246. Delft 1996.
- Kruisheer, J.G., Het ontstaan van de stadsrechoorkonden van Haarlem, Delft en Alkmaar. Amsterdam/Oxford/New York 1985.
- Kruisheer, J.G., 'Het ontstaan van de oudste Leidse stadsrechoorkonden, waarschijnlijk eind 12^e eeuw-1266', in: Feestbundel D.P.Blok. Hilversum 1990, p. 182-203.
- Kruisheer, J.G., 'De totstandkoming van de Haarlemse stadskeur van 1245', in: Haerlem Jaarboek 1994-1995 (Haarlem) p.9-22.
- J.G. Kruisheer, 'De tijd van ontstaan van het oudste Goudse stadsrecht en van Gouda als stedelijke nederzetting', in: BMGN 108 (1993) p. 13-19.
- Kuile, G.J. ter, De opkomst van Almelo en omgeving. Arnhem 1947.
- Kuiper, M., J. Bruin en V.J. Nobel, Een kijkje in de geschiedenis van Langedijk. Hoorn, 1980.
- Kuipers, M.G., 'Stichtingsakte Philippine', in: Vereniging tot behoud van de historie van Philippine, 1^e uitgave, april 1989.
- Kullberg, J. Bolsward, gebouwd op terpen. Utrecht 1992.
- Kunst, R. e.a. (red.), Leeuwarden 750 - 2000, hoofdstad van Friesland. Franeker 2000, p. 59-79.
- Kuyer, P. Th., 'Enige beschouwingen met betrekking tot het oudste stadsrecht van 's-Hertogenbosch', in: Varia Historica Brabantica ('s-Hertogenbosch 1969) dl.3, p.13-34.
- Kuys, J., De ambtman in het kwartier van Nijmegen. Nijmegen 1987.
- Kuys, J.A.E., 'De stad Grave onder de heren van Kuyc', in: Th.E.A. Bosman, J.P.A. Coopmans en B.C.M. Jacobs (red.), De heerlijke stad. Assen/Maastricht 1988, p.47-56.
- Kwaad, F.J.P.M., 'Hoorn en het binnenwater', in: Kwartaalblad Oud Hoorn. Hoorn 2003.
- Laan, P.H.J. van der, Oorkonden van Amsterdam tot 1400. Amsterdam 1993.
- Laarhoven, A.G. en W. Steurs, Het platteland van Noord-Brabant in de Middeleeuwen: de stichting van de Nieuwe stad Oosterwijk door hertog Hendrik I. Helmond 1992.
- Lamboij, H.T.M. (red.), Heerlijk Schagen: de geschiedenis van een Westfriese marktstad. Schagen 1996.
- Lange, A.C.J. de, 'Hoe oud is de stad Hattem? Een speurtocht naar het stadsrecht', in: G.J. Kouwenhoven, J. Kummer en F.Pereboom (red.), 'In eenen aangenamen oord...: een bundel opstellen bij 700 jaar Hattens stadsrecht (Publicaties van de IJsselacademie, nr.116; Kampen 1999) p. 75-90; 384-387.
- Langedijk, D., De geschiedenis van de Langedijk. Bergen 1969.
- Langen, G. de, 'De archeologie van vroeg- en vol-middeleeuws Leeuwarden' in: R. Kunst e.a. (red.), Leeuwarden 750 - 2000, hoofdstad van Friesland. Franeker 2000, p. 59-79.
- Lansberghe, J. van, Beschrijvinghe van de stad Hulst. 's-Gravenhage 1687.
- Lenferink, H.J.J. (red.), Geschiedenis van Kampen, dl.1: 'maer het is hier te Campen...'. Kampen 1993.
- Lengen, H. van (red.), Die Friesische Freiheit des Mittelalters - Leben und Legende. Uitgave uit 2003 van de Ostfriesische Landschaft bij de tentoonstelling 'De middeleeuwse Friese vrijheid'.
- Lesger, C.M., Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en de vroegmoderne tijd. (Hollandse Studiën, 26). Hilversum 1990.
- Leupen, P., 'Gerit Alewijnz. en 1351 - Opnieuw: de wording van de stad Naarden', in: Tussen Vecht en Eem 18 (2000) nr. 4, p. 167-175.
- Lewe, A., H. Buijks en G. Hulsegge, Cuijk door de eeuwen heen. Cuijk 2001.
- Lijten, J.P.J., 'Het oeroude Oirschot. Een aanzet tot een geschiedschrijving van Oirschot-Best', in: Campinia 10 (1980-1981) p. 51-76.
- Lijten, J.P.J., 'Rogier van Leefdaal koopt Oirschot en Hilvarenbeek', in: Campinia 18 (1988) p. 111-138.
- Lijten, J.P.J., 'Nogmaals de oorkonde van 1222 betreffende Helmond', in: Brabants Heem 40 (1988) p. 120-125.
- Lindebornius, J., Historia sive notitia episcopatus Daventriensis ex ecclesiarum membranis, etc., Keulen 1670.
- Linssen, J., 'De stichting van de stad Roermond en haar eerste opkomst', in: PSHAL 101 (1965) p.1-133.
- Linssen, J., 'De stichting van Susteren', in: De Maasgouw 76 (1957) p.97-108.
- Loenen, R., Austerlitz: Pyramide, Frans-Bataafs Kamp en Dorp (1804-1811), Driebergen-Rijsenburg 2004 [Kleine Geschiedenis van de Heuvelrug].
- Maal, R.J. van der (red.), Van Baerne tot Baarn. Baarn 1999.
- Maas en partners, '...Ontbieden ende bevelen...: Terneuzen 400 jaar stadsrecht'. Terneuzen 1985.
- Margry, P.J., 'De topografische ontwikkeling van Geertruidenberg in de middeleeuwen', in: Jaarboek de Oranjeboom 37 (1984) p.111-162.
- Maris, A.J., Eemnes. Rechtsgeschiedkundige ontwikkeling van gemeente en waterschap. Utrecht 1947.
- Maris, A.J., 'Coenraet van Diepholt, maarschalk van het Nederkwartier van Utrecht, als rechtsvorderaar bij de

- schepenbank der stad Vreeland', in: VMOVR 10 (1950) p. 370-424.
- Marsilje, J.W., 'Bestuur en rechtswezen', in: R.C.J. van Maanen (red.), Leiden. De geschiedenis van een Hollandse stad. Leiden 2002-2004, p. 59-93.
  - Meertens, P.J., Arnemuiden vier eeuwen stad. Arnemuiden 1974. Ongepubliceerde rede, bewaard in het Zeeuws Archief.
  - Meilink, P.A., 'Het stadsrecht van Haarlem' in: BVGO. 8^e r. 5 (1943-1944) p.183-216.
  - Melssen, J., 'De geschiedenis van Eindhoven tot omstreeks 1570', in: N. Arts (red.), Sporen onder de Kempische stad. Archeologie, ecologie en vroegste geschiedenis van Eindhoven 1225-1500. Eindhoven 1994, p.53-119.
  - Melssen, J.Th.M., 'Een onbekende oorkonde voor Eersel/Bergeijk', in: Brabants Heem 40 (1988) p. 72-75.
  - Melker, B.R. de, 'Het oudste stadsrecht van Aardenburg', in: Archief Kon. Zeeuws Genootschap der Wetenschappen (1990) p. 1-29.
  - Melker, B.R., De ontwikkeling van de stad Aardenburg en haar bestuurlijke instellingen in de Middeleeuwen. Scriptiereeks Commissie Regionale Geschiedbeoefening Zeeland nr.3. Middelburg 1988.
  - Mensema, A.J., R.M. de Raat en C.C. van der Woude, Inventaris van het huisarchief Almelo 1236-1917 (1933). Zwolle 1993.
  - Merkelbach, H.P.J.E., 'Eens gegeven blijft gegeven! Een onderzoek naar de stadsrechten van Buren en Culemborg' in: De drie Steden 15 (1994) nr. 3, p.49-62.
  - Meurs, P.A.N.S. van, Geschiedenis en rechtsontwikkeling van Elburg. Arnhem 1885.
  - Meyer, H., Korte beschrijvinge der stad Monnickendam. Met eene naauwkeurige beschrijvinge van de form der regeeringe ende insonderheydt van de wyze van verkiesinge van burgemeesteren. Monnickendam 1767.
  - Meyere, J.A.L. de, en J.M.M. Ruijter, De Lekpoort te Vianen - Aspecten uit de historie van een stadje. Vianen/Alphen a/d Rijn 1982.
  - Miedema, A.S., Sneek en het Sneeker stadrecht. Sneek 1895.
  - Mierlo, Th. Van, 'De ontwikkeling van het stadsbeeld tot circa 1800', in: H.J.J. Lenferink (red.), Geschiedenis van Kampen, dl.1: 'maer het is hier te Campen...'. Kampen 1993.
  - Mijland, H.J.M., L.M. van Hout en J.P.J. Lijten (red.), Oog op Oirschot. Oirschot 1991.
  - Minderhoud, H.D., 'Coevorden vijfhonderdnegentig jaar stad', in: Stadt en Heerlickheit Covorden nr.1 (1997) p. 22-24.
  - Mol, J.A. en K. van Vliet: 'De oudste oorkonden van het Sint-Odulfusklooster van Staveren', in: Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis 1 (1998) p. 73-134.
  - Molhuijsen, P.C., 'Geschiedkundige herinneringen omtrent Kuinre', in: Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren (1853) p. 1-81.
  - Mommers, A.R.M., 'Verlening van stadsrechten aan Roosendaal in 1809' in: De Ghulden Roos 17 (1957) p. 97-109.
  - Mommers, A.R.M., Sint Oedenrode van oude tijden tot heden. Sint Oedenrode 1928.
  - Monté verLoren, J.P. de, 'Het ontstaan van een kleine landsheerlijkheid, de vorming van het "graafschap" Kuinre', in: VMOVR 11 (1954/1958) nr. 1, p. 51-70.
  - Mooijweer, J. en W. Coster, 'Uit den ashkolk der vergetelheid. Geschiedenis van Hasselt 1252 - 2002. Kampen 2003.
  - Moolhuizen, J.J., 'Het keurboek van de stad Doetinchem', in: VMOVR 3 (1896) p. 332-383.
  - Moorman van Kappen, O., 'De Lochemer vrijheid van 1233', in: Eefting, Over stad en scholtambt Lochem. Lochem 1983, p. 11-34.
  - Moorman van Kappen, O., 'Roermond zeventienvijftig jaar stad', in: De Maasgouw 101 (1982) p. 161-176.
  - Moorman van Kappen, O., 'Het Gendtse vrijheidsprivilege van 1233' in: Schimmelpenninck van der Oije, C.O.A. e.a, Gendt 750 Jaar Stadsrechten. S.l. 1983.
  - Mosselveld, J.H. van, 'Willenstad sloeg op de trommel' [Historie der stad t.g.v. haar 400-jarig bestaan, 1565-1965] in: Brabantia 14 (1965) p. 236-241.
  - Mulder, T.R., 'Hoorns hoorn en de eenhoorn', in: WFON 24 (Hoorn 1957).
  - Mulken, W. van, Inventaris van de archieven der gemeente Susteren 1635-1948. Maastricht 1978.
  - Müller, P.L.J.M.A., 'Venlo, vesting- en garnizoensstad', in: Spiegel der Historie, jg. 3 nr. 9 (Zaltbommel 1968) p. 305-309.
  - Munck, L. de, Heusden, kroniek van een stadje. Heusden 1970.
  - Nip, R.I.A., 'De giftbrief van 1040', in: Boersma, J.W., Groningen 1040: archeologie en oudste geschiedenis van de stad Groningen. Groningen 1990, p. 67-92.
  - Nijhoff, I.A., 'Stadregt van Bronkhorst', in: BMGO 6 (1848) p. 37-45.
  - Nijhoff, I.A., 'De stedelijke voorrechten aan Elburg ontnomen en op nieuw verleend door graaf Reinald, 4 december 1312', in: Nijhoff, Gedenkwaardigheden, dl. 1., p. 144-145.
  - Nijhoff, P., 'De Heeren en de Heerlijkheid van Keppel', in: BMGO 9 (1854) p.65-110.
  - Nijkerk andermaal stad. Themanummer 2 van Oud-Nijkerk. Nijkerk 1993.
  - Nijman, H.G., Inventaris van het stadsarchief Groenlo. Veertiende eeuw - 1811(1852). S.l. 1995.
  - Noomen, P.N., 'Leeuwarden in de Middeleeuwen', in: R. Kunst (red.), Leeuwarden 750 - 2000, hoofdstad van Friesland. Franeker 2000, p. 46-77.
  - Noordeloos, P., 'Een paar kanttekeningen op het verlenen van stedelijke rechten aan "Enghusen ende Gommerskerspel" onder de naam Enchusen', in: WFON 22 (Hoorn 1955) p. 5-9.
  - Noordeloos, P., 'Heerlijkheden in West-Friesland', in: WFON 26 (Hoorn 1959).
  - Noordeloos, P., De ontwikkeling van de vrijheid en de stedelijke jurisdictie van Hoorn, in: WFON 24 (Hoorn 1957).
  - Obreen, H., 'De vermeende onechtheid van het Middelburgsche stadsrecht van 1254', in: TVR 13 (1934) p. 81-91.

- Obreen, H.T., Dokkum. Inventaris der archieven. Dokkum 1959.
- Obreen, H.T., Franeker. Inventaris der archieven. Franeker 1974.
- Obreen, H.T., Harlingen. Inventaris der archieven. Harlingen 1968.
- Odink, H., Land en volk van de Achterhoek. Enschede 1971.
- Odink, H., "De stadt Eybergen", in: H. Odink, Uit kroniek en volksmond van de Gelderse Achterhoek. Enschede 1976², p. 264-271.
- Oerle, H.A. van, Leiden binnen en buiten de stadsvesten. 2 dln. Leiden 1975.
- Offringa-Boom, E.L.S. (red.), Utrecht 850 jaar stadsrecht. Jaarboek Oud-Utrecht. Utrecht 1972.
- Olthuis, H.J. en G. Westerink, Elburg. 1233-1933. Gedenkboek. Arnhem 1969 (Arnhemse herdrukken, 12).
- Overbeeke, A. van, Monnickendam in Waterland. Utrecht 1988.
- Ooyevaar, R.J., 'Onderzoek naar de historische gegevens van het Gein en het aldaar aanwezige klooster Nazareth', in: Westerheem 19 (1970) nr. 5, p. 213-219.
- Otto, J. en J.IJff, Tussen buitenland en luizeknip: negen eeuwen ontwikkeling Langedijk. Langedijk 1980.
- Oudenhoven, J. van, Silva-Ducis aucta et renata of een nieuw ende gantsch vermeerderde beschrijvinge van de Stadt van 's-Hertogen-Bossche...desselfs begin en voortganck, geestelijcke als wereldlijcke gestichten,...maniere van Regeeringhe, Privilegien, Vryheden, enz. [aangevuld met] Een nieuwe ende vermeerderde beschrijvinge van de Meyerye van 's- Hertogen-Bossche, behelsende alle de Baronijen, Heerlijckheden, Steden, Casteelen, Vlecken, Dorpen en Gehuchten,Commanderijen, Abdijen, Cloosters, etc. 2 dln.'s-Hertogenbosch 1670.
- Oudenhoven, J. van, Geschiedenis en beschrijving der stad Heusden (...) Nieuwe vermeerderde uitgave. Amsterdam 1794.
- Over stad en scholtambt Lochem. 1233-1983. Een beschrijving na 750 jaar. Lochem 1983.
- Overvoorde, J.C., 'Korte beschrijving van Tolen', in: Oudheidkundig jaarboek 4 (1924) p. 229-240.
- Paassen, W.A. van, Inventarissen van de archieven van: Drost van het Land van Ravenstein 1533-1795; Leenhof van het Land van Ravenstein 1458-1805; Rentmeester van het Land van Ravenstein 1617-1779; Municipaliteit van Ravenstein 1795-1800; Drost/Baljuw van Ravenstein 1800-1810; Graafschap Megen 1331-1815. Inventarissen RANB nr. 47. 's-Hertogenbosch 1992.
- Pabon, N.J., 'Die Haghe als ambacht, parochie en waterschap tot het einde der 16e eeuw', in: Jaarboek Die Haghe (Den Haag 1924) p. 70-244.
- Panhuysen, G.W.A., Studiën over Maastricht in de dertiende eeuw. Maastricht 1933 (diss. Groningen).
- Panken, P.N. en A.F.O. van Sasse van Ysselt, Beschrijving van Bergeik. 's-Hertogenbosch 1900.
- Paringet, D., Memoriaal of Beschrijving van de Stad Grave en den Lande van Cuyk. 2 dln. Utrecht 1752.
- Peeters, G., 'Geschiedkundige beschrijving van het aloude kerspel Blerick bij Venlo', in: PSHAL, VII (1870) p. 233-332.
- Pereboom, F.; R. Bosch en J.J.P. Boezeman, (red.), Uit de geschiedenis van Hasselt. Kampen 1982.
- Petersen, J.W. van en E.J. Harenberg, Doesburg, bijdragen tot de geschiedenis van een Hanzestad. Doesburg 1987.
- Piccardt, R.A.S., Bijzonderheden uit de geschiedenis der stad Goes, Goes 1865.
- Pijnacker Hordijk, C., Quaedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia etc. Utrecht 1888.
- Pikkemaat, G., Geschiedenis van Nijmegen. Den Haag 1988.
- Pluim, T., Uit de geschiedenis van Baarn. Hilversum 1932.
- Plomp, N., Woerden 600 jaar stad. Hollandse Studiën 4. Woerden 1972.
- Plomp, N., 'Haastrecht en de van Haestrechts', in: Holland 7 (1975) p. 63-87.
- Polderman, T., Veere, van vissersplaats tot vestingstad: bouwstenen voor een stadsgeschiedenis. Goes 1996.
- Pols, M.S., 'Oudste rechten van de stad Geervliet', in: VMOVR 1 (1883) p.185-201 en VMOVR 2 (1887) p. 78-107.
- Pols, M.S., 'De rechten der stad Goedereede' in: VMOVR 2 (1890) p. 288-357.
- Pols, M.S., 'De heerlijkheid en stad van Hagestein', in: VMOVR 3 (1896) p. 295-321.
- Pols, M.S., 'De willekeur van Hatten', in: VMOVR 3 (1896) p. 495-547.
- Pols, M.S., 'De keuren van Heenvliet van 1536', in: VMOVR 1 (1883) p. 200-223.
- Pols, M.S., 'De keur van Veere', in: VMOVR 1 (1884) p. 302-310.
- Poortman, J., Meppel door de eeuwen heen. Meppel 1967.
- Posthumus, N.W., 'Keurboek van Oosterwijk', in: VMOVR 6 (1914).
- Postma, D. en G. Blom, Hindeloopen, stad aan de Zuiderzee. Hindeloopen 1983.
- Postma, C., Korte geschiedenis van Vlaardingen. Vlaardingen 1958.
- Privilegiën der stadt ende vryheyd van Osch, z.pl. 1726.
- Rasterhoff, L. en K. de Vries, Tussen leeuw en wildeman, 500 jaar Sneker stadsrecht. Sneek 1956.
- Ree-Scholten, G.F. van der (eindred.), Deugd boven geweld: een geschiedenis van Haarlem, 1245-1995. Hilversum 1995.
- Ree-Scholten, G.F. van der, De grensgebieden in het noordoosten van Brabant ca. 1200-1795. Institutionele en juridische aspecten. Assen/Maastricht 1993.
- Renaud, J.G.N., Het kasteel van Valkenburg. Dl. 39 van de serie Nederlandse kastelen. z. pl. 1979.
- Rensch, Th.J. van, Inventaris van het archief van de schepenbank Echt. Maastricht 1981.
- Rensch, Th.J. van, 'Inventaris van het archief van de schepenbank Montfort', in: Roerstreek (Jaarboek Heemkundevereniging Roerstreek nr. 10; 1978) p. 81-96.
- Rij, H. van (red.), Een verhaal over Groningen, Drenthe, Coevorden en allerlei andere zaken onder verschillende Utrechtse bisschoppen. Hilversum 1989.
- Roitero, M., 'De burgery beschermt', in: Waalwijk. 700 Jaar kloppend hart van de Langestraat, Tilburg 2002.
- Rollin Couquerque, L.M., De oude keuren van Veere, VMOVR 3 (1896) p. 443-478.

- Rosendaal, J., 'Heren, regenten en burgers', in: Waalwijk. 700 Jaar kloppend hart van de Langestraat. Tilburg 2002, p. 31-55.
- Rosendaal, J., 'Waalwijk, stad of dorp?', in: De Klopkei 6^e jrg. 1983 Waalwijk.
- Rutte, R., 'Nieuwe steden in de Stichten. Over de stedenbouw van Vollenhove, Hardenberg en Bunschoten', in: Madoc 12-1(1998) p. 14-24.
- Santema, O. en Y.N. Ypma (red.), Skiednis fan Menameradiel. Leeuwarden 1972.
- Schaafsma, J. (e.a.), Inventaris van de archieven der stad Sloten tot 1816 enz. Leeuwarden 1965.
- Scharp, J., Geschiedenis en costumen van Axel. 3 dln. Middelburg 1787-1788.
- Schilfgaarde, A.P. van, 'Rechten van Buren (1368 en 1395)', in: VMOVR 8 (1925) p. 25-36.
- Schilfgaarde, A.P. van, Het archief van het Huis Bergh. S.l. 1932.
- Schilfgaarde, A.P. van, Het archief van het Huis Keppel (1272-1853). Arnhem 1975.
- Schimmelpenninck van der Oije, C.O.A. e.a, Gendt 750 Jaar Stadsrechten. S.l. 1983.
- Schimmelpenninck van der Oije, C.O.A., 'Zutphen torenstad', in: Frijhoff, Geschiedenis van Zutphen. Zutphen 2003, p. 14-17.
- Schneider, J., 'Stad en land. Over het stadsrechtprivilege van Zaltbommel verleend door Reinoud I in 1316', in: Millennium 4 (1990) p. 137-142.
- Scholten, W.A., 'Het stadhuis te Zaandam', in: Bouwkundige bijdragen VI (1951) kolom 315.
- Schoor, A. van der, 'Hoe oud is Rotterdam eigenlijk?', in: Kroniek Historisch Genootschap Roterodamum 71 (mei 1990) p. 3-4.
- Schoor, A. van der, Stad in aanwas. Geschiedenis van Rotterdam tot 1813. Zwolle 1999, p. 28-34.
- Schroor. M., Geschiedenis van Dokkum, hart van noordelijk Oostergo. Leeuwarden 2004.
- Schurink, H.J.A.M. en J.H. van Mosselveld (red.), Van heidorp tot industriestad. Tilburg 1955.
- Schut, J., 't Gein', in: Cronyk De Geyn 3 (1981) p. 81-105.
- Schuur, J.R.G., Leeuwarden voor 1435. Zutphen 1979.
- Schuur, K.P.J., 'Elburg en het stadsrecht', in: Arent Thoe Boecop, nr. 22 (1983) p. 3-6.
- Sillevis, L., 'Gegeeven int jaer ons Heeren 1318, Sint Nicolaes dag', in: Spiegel der Historie 3 (1968) p. 355-368.
- Simonis, A.H. en W. Sangers, Beknopte geschiedenis van Montfort. Echt 1950.
- Slootmans, C.J.F., Paas- en koudemarkten te Bergen op Zoom 1365-1565. Tilburg 1985.
- Sluijters, J. en H.G.J. Buijks, Hogerhand in Stad en Land van Ravenstein. Oss 1987.
- Sluijters, J., Klein historisch prentenboek; De lotgevallen van het Land van Ravenstein en het Graafschap Megen. Uden 1978.
- Smit, E.J.Th.A.M.A. en H.J. Kers, De geschiedenis van Tiel. Tiel 2001.
- Smit, E.J.Th.A.M.A., De geschiedenis van Huissen van 1242 tot 1368. Huissen 1992.
- Smits, F.N., Beknopte geschiedenis van Eindhoven. 3 dln. Eindhoven 1887-1888.
- Snuif, C.J., De Enschedese stadsbrief van 1325. Enschede 1925.
- Snuif, C.J., 'Het borgmansrecht van Goor', in: C.J. Snuif, Verzamelde bijdragen tot de geschiedenis van Twenthe. Amsterdam 1930, p. 244-260.
- Staats Evers, J.W., Kroniek van Arnhem, 1370-1789, merendeels uit officiële bescheiden bijeenverzameld. Arnhem 1876.
- 'Stadregt van Goor', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 1^e stuk 1883.
- 'Stadregt van Vollenhove', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 5^e en 6^e stuk 1885.
- 'Stadboeken van Zwolle' in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 12^e stuk 1897.
- 'Stadregt van Oldenzaal', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 17^e stuk 1942.
- "De stadsbrief" van Nijkerk. Themanummer 1 van Oud-Nijkerk. Nijkerk 1988.
- Stam, H., Kleine geschiedenis van Hummelo en Keppel. Zutphen 1987.
- Stamkot, B., Geschiedenis van de stad Gorinchem. Gorinchem 1982.
- Stat-regt van Zalt-Bommel. Arnhem 1722.
- Steen, G. en Veldsink, W., De geschiedenis van Ommen. Ommen 1948.
- Struick, J.E.A.L., 'Het recht van Trecht', in: JOU (1972) p. 9-37.
- Sylvanus, G., Beschryvinge der stad Deventer. S.l. 1714.
- Telting, A., 'Stadregt van Hasselt', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 4^e stuk 1883.
- Telting, A., 'Stadregt van Ootmarsum', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 7^e stuk 1887.
- Telting, A., 'Stadregt van Ommen', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 8^e stuk 1887.
- Telting, A., 'Stadregt van Rijssen', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 9^e stuk 1889.
- Telting, A., 'Stadregten van Steenwijk', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 10^e stuk 1891.
- Telting, A., 'Stadboeken van Zwolle', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 12^e stuk 1897.
- Telting, A., 'Stadregt van Grafhorst', in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 14^e stuk 1903.
- Telting, A., 'Stadregt van Wilsum' in: OSDM, dl. 1: Stadregten (Zwolle 1875-1942) 15^e stuk 1903.
- Telting, A., 'Oude rechten van 's-Gravenzande', in: VMOVR 4 (1901) p. 354-429.
- Telting, A., 'Oude rechten van Nieuwpoort', in: VMOVR 4 (1899) p. 17-47.
- Terlouw, F., 'De stede Nieuwpoort, 1983 - 700 jaar geleden', in: De Stede Nieuwpoort, 1 (1983) p. 9-24.
- Teschenmacher, W., Annales Cliviae etc. (Kleefse annalen). Frankfurt en Leipzig 1721.
- Thissen, B., 'Het oudste stadsrechtprivilege van Sittard', in: Sittard, uit bronnen geput. Sittard 1993, p. 96-154.
- Toorn, W. van, Wijk bij Duurstede: stad aan het water. Wijk bij Duurstede 1979.
- Ubachs, P.J.H., Tweeduizend jaar Maastricht. Maastricht 1991.
- Uil, H. (red.), Brouwershaven 700 jaar. Brouwershaven 1985.

- Uil, H., 'De stadsrechten van Zierikzee', in: Kroniek van het land van de zeemeermin (Schouwen-Duiveland) (1998) p. 21-42.
- Ulijn, G., De geschiedenis van het graafschap Megen. Zaltbommel 1984.
- Unger, W.S., 'De keuren van Sint Maartensdijk', in: VMOVR 10 (1946) p. 117-137.
- Vaarwerk, B. Te, 'Een bijdrage tot de geschiedenis van het kasteel en de stad Lichtenvoorde (16^e - 18^e eeuw)' in: De lichte Voorde, periodiek van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde nr. 33 (1996) p. 18-27.
- Vaarwerk, B.H.M. te, E.H. Wesselink, J. Baake en H.G. Schepers (red.), Acht eeuwen heerlijk Eibergen. Bijdragen tot de geschiedenis van de gemeente Eibergen. Eibergen 1988.
- Vaarwerk, B. te, 'Het bestuur van de steden Borculo en Eibergen in het laatste kwart van de 18^e eeuw', in: Kleine Reeks. Verhalen over de geschiedenis van stad en heerlijkheid Borculo nr.1 (1993) p. 22-29.
- Vangheluwe, D., 'Cijnzen en belastingen in de dingbank van Eersel. De ontwikkeling van een plattelandsgemeenschap tussen 1350 en 1569', in: Brabants Heem 51 (1999) p.100-110.
- Veen, J.S. van, 'Stadsrechten van Wageningen', in: VMOVR 4 (1902) p. 495-501.
- Veen, J.S. van, 'Drie Geldersche rechten' in: VMOVR 5 (1906) p.186-216.
- Veen, J.S. van, 'Zalt-Bommelsche rechten', in: VMOVR 5 (1907) p. 258-283.
- Veen, J.S. van, 'Rechten van Terborg', in: VMOVR 6 (1910) p. 13-27.
- Veen, J.S. van, 'Rechten der stad Huissen', in: VMOVR 6 (1914) p. 489-537.
- Veen, J.S. van, 'Batenburgsche rechten', in: VMOVR 7 (1922) p. 382-424.
- Veen, J.S. van, 'Rechten van Borculo', in: VMOVR 7 (1917) p. 177-180.
- Veen, J.S. van, 'De verhouding tussen Maasbommel en het Land van Maas en Waal', in: VMOVR 8 (1931) p. 219-220.
- Veen, T.J., 'Feest in Beverwijk', in: VMOVR 10 (1999) p. 181.
- Veenhoven, A., Historie van Coevorden. Groningen 1969.
- Veerman, W. en H.P.J.E. Merkelbach, Catalogus van de expositie 'Tiel 650 jaar Gelder'. Tiel 1989.
- Ven, A.J. van de, De inventaris van het stadsarchief van Elburg 1320-1813, Elburg 1932.
- Ven, A.J. van de, Het oud-archief der gemeente Doesburg. Doesburg 1950.
- Venne, J.M. van de, Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg. Zijn heren en hun drossaarden. Valkenburg 1951.
- Venner, G., 'Een bevestiging van rechten der stad Nieuwstadt en een beschrijving van haar grenzen', in: De Maasgouw 89 (1970) k. 195-199.
- Venner, G., 'Rond de akte van 1277' en 'De stedelijke periode van Nieuwstadt', in: Nieuwstadt van stad tot dorp. Nieuwstadt 1977, p. 10-13 resp. p.14-35.
- Venner, G.H.A., 'Het hoofdgerecht Roermond', in: PSHAL 122 (1986) p. 30-101.
- Venner, G.H.A., 'Linne in de dertiende eeuw', in: De Maasgouw 105 (1986) p. 186-196.
- Verhoofstad, P.M., Geschiedenis van Purmerend. Purmerend 1947.
- Verhulst, J.W.A., Duizend en een bizonderheden uit het oude Oosterhout. 2 dln. Oosterhout 1976.
- Verkade, M.A., J.W.Groesbeek, S.Hart, F.Mars, Zaandam 150 jaar stad 1811-1961. Bijdragen tot de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad. Zaandam 1962.
- Verkerk, C.L., 'Het stadsrechtprivilege van Zutphen van 1190-1191', in: Ad Fontes: opstellen aangeboden aan prof.dr. C. van de Kieft. Amsterdam 1984, p. 205-227.
- Verkerk, C.L., 'Het stadsrechtprivilege van 13 juli 1233 voor Arnhem: de onechtheid van Gelderse stadsrechttoorkonden, in het bijzonder van Zutphen, Arnhem en Wageningen' in: Bommel, H.C. van, (e.a.), Arnhem. Acht Historische Opstellen. Arnhem 1983, p. 41-49.
- Verkerk, C.L., Couliissen van de macht. Een sociaal-institutionele studie betreffende de samenstelling van het bestuur van Arnhem in de middeleeuwen en een bijdrage tot de studie van stedelijke elitevorming. Werken van 'Gelre', nr. 42. Hilversum 1992
- Verkerk, C.L., 'Het stadsrechtprivilege van Nieuwpoort van 28 april 1283 en zijn overlevering' in: De Stede Nieuwpoort 1 (1983) p. 25-36.
- Verkerk, C.L., 'Een afschrift van een handvest van Nieuwpoort, gevonden in het Archief van de Grote Raad van Mechelen', in: Holland 2 (1970) p. 154.
- Versprille, A., 'Het stadsrecht van Leiden', in: Leids Jaarboekje 58 (1966) p. 29-40.
- Vervloet, J.A.J., 'Bunschoten. Rise and fall of a Little Town in the Middle Ages', in: Berichten R.O.B. 23 (1973) p. 421-434.
- Vlis, J.A. van der, Texel, Land en volk in de loop der eeuwen. 1949.
- Vlis, J.A. van der, 't Land van Texsel. Den Burg 1976.
- Voet van Oudheusden, A.W.K., Historische beschrijving van Culemborg. Utrecht 1753.
- Visser, J.C., Schoonhoven, De ruimtelijke ontwikkeling van een kleine stad in het rivierengebied gedurende de Middeleeuwen. Assen 1964.
- Visser, L.J., Drylts - it alde stedsje: 725 jaar IJlst. IJlst 1993.
- Vliet, K.van, Utrecht, 'Muiden en omgeving. Oude privileges opnieuw bezien', in: Jaarboek Oud-Utrecht (Utrecht 1995) p. 5-52.
- Vredenberg, J.P., Het oudste register van de vrijwillige rechtspraak der stad Goor (1333 - 1408). Zwolle 1974.
- Vries, K. de, 'Wanneer werd Franeker stad?' in: It Beaken 20 (1958) p. 117-121.
- Vries, W. de, 'Speculaties rond het stadsrecht van Roermond', in: BMGelre 63 (1968-1969) p. 38-52.
- Vries, W. de, 'De hoge heerlijkheid Gent (stad en vrije heerlijkheid Gent en Erlecom)' in: BMGelre 50 (1950) p. 77-84.
- Vries, W.de, 'Het rechterlijke bestel van de stad en vrijheid Maasbommel', in: BMGelre 49 (1949) p. 39-48.
- Wall, P.H. van de, Verhandeling over de Handvesten en voorrechtsbrieven der stad Dordrecht, (-), om te strek-

ken tot een Voorloper eener algemeene uitgave der Handvesten. Dordrecht 1768.

- Wassink, J.F.A., 'Een optekening van het Marktrecht te Weert', in: A.M.J.A. Berkvens e.a., 'Flittich erforscht und gecolligeert' . Maastricht 1995, p. 227-230.
- Werff, E.O. van der, 'De opkomst van het stadsbestuur in Groningen 1245-1400', in: Boersma, J.W., Groningen 1040: archeologie en oudste geschiedenis van de stad Groningen. Groningen 1990, p. 193-208.
- Werkman, G., De stad in de lusthof der edelen; de geschiedenis van Rijssen. Zwolle 1949.
- Wesseling, J., De geschiedenis van Axel. Groningen 1966.
- Wesseling, J., De geschiedenis van Terneuzen. Terneuzen 1958.
- Wessels Boer, J., 'Stadrecht van Arnhem', in: VMOVR 2 (1891) p. 475-508.
- Westerdijk, P.J., 'De Middeleeuwse stadsrechten van Vlaardingen', I, in: Historisch Jaarboek Vlaardingen (1993) p.104-124.
- Westerink, G., Doornspijk en Elburg. Rechtshistorisch onderzoek naar de ontwikkeling van de gebruiks- en eigendomsrechten op de grond. Assen 1961, p. 16-29.
- Westra van Holthen, J., Vollenhove 1354-1954 en haar havezathen. Korte schetsen uit de geschiedenis van deze stad en van de havezathen en haar bewoners. Assen 1958.
- Weststrate, H.A., 'Een Geldersche heerlijkheid in de 18^e eeuw', in: BMGO, 4^e r. 5 (1906) p. 426-475.
- Weustink, H.J.M., De rechtsgeschiedenis van de stad Oldenzaal en van de mark Berghuizen tot 1795. Assen 1962 (diss.).
- Wit, A., Historie van de Nedorpen en Winkel. Wieringerwaard 1982.
- Wit, C. de, Den Haag vroeger en nu. Bussum 1968.
- Wolters, J., Gendt aan de Waal, Geschiedenis van een landelijk gemenebest. Tiel, z.j.
- Wortel, Th.P.H., 'Het oudste stuk uit het Alkmaarse stadsarchief', in: Alkmaars Jaarboekje 4 (1968) p. 66-68.
- Wouters, F.M., Door tien eeuwen graafse historie. Grave 1972, p. 3-17.
- Wortel, Th.P.H., 'Waar ging Alkmaar ter hofvaart?', in: Oud Alkmaar 5 (1981) p. 375-376.
- Zijlmans, B., Geertruidenberg Hollands oudste stad. Geertruidenberg 1978.
- Zondergeld-Hamer, A.J., Geschiedenis van Weesp. Van prehistorie tot de moderne tijd. Weesp 1990.
- Zuurdeeg, J.B., Sint-Maartensdijk Stad aan de Pluimpot. Tholen 1985.